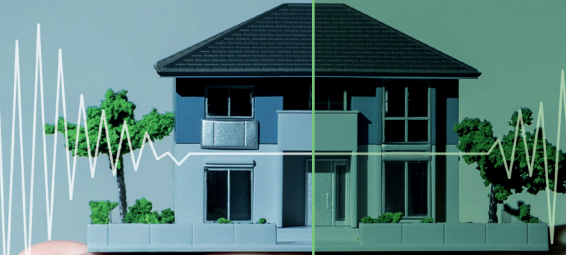

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BARINMA HAKKI BAĞLAMINDA DEPREM SONRASI KİRA ARTIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BARINMA HAKKI BAĞLAMINDA DEPREM SONRASI KİRA ARTIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

MART 2023

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**BARINMA HAKKI BAĞLAMINDA DEPREM SONRASI
KİRA ARTIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU**

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99
www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

ISBN: -

Yapım

Ajans Düş Pınarı

Adres: Birlik Mh. 465 Cd. No:1/5 Çankaya/ANKARA

Tel: +90 (543) 235 12 25 - +90 (532) 658 93 11

Genel Ağ: www.duspinari.com

E-posta: bilgi@duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2023

Baskı: ---

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

BARINMA HAKKI BAĞLAMINDA DEPREM SONRASI KİRA ARTIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

YÖNETİCİ SUNUŞU

Dünya savaşlarında yaşanan ağır insan hakları ihlalleri, insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik kurumsal çabaların yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM), insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik koruma mekanizması işlevi gören kurumsal yapıların oluşturulmasını öngörmüştür. Global ölçekte ulusal insan hakları kurumları Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve uluslararası insan hakları mekanizmalarının güçlenmesiyle yaygınlık kazanmıştır. BM bünyesinde gerçekleşen uluslararası bir çalıştay sonucunda 1993 yılında kabul edilen Paris Prensipleri, ulusal insan hakları kurumlarını tanımlayan 'minimum standartlar seti' olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası düzenlemeler ile ulusal uygulamalar arasında bir köprü vazifesi gören bu kurumsal mekanizmalar, devletlerin uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilmesi noktasında önemli bir güvence sistemi oluşturmaktadır.

Bu çerçevede 20.04.2016 tarihli ve 6701 sayılı Kanun'la ulusal insan hakları kurumu olarak kurumsal yapısına kavuşturulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), "insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etme" alanlarında yasal görevlerini icra etmektedir. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesi uyarınca Kurum ilgili alanlara ilişkin olarak "İnsan haklarının korunmasına,

geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak", "Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak" ve "İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası kuruluşlarla ilgili mevzuat dâhilinde işbirliği yapmak." görevlerini haizdir.

Özellikle 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi merkezli 7.7 ve Elbistan ilçesi merkezli 7.6 büyüklüğünde meydana gelen iki büyük deprem nedeniyle ülkemizde artan kira fiyatlarının barınma hakkı bağlamında ele alındığı "**Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu**", mezkûr hükümler çerçevesinde hazırlanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25'inci maddesi başta olmak üzere çok sayıda uluslararası sözleşmeye, şarta, bildirgeye konu olan barınma hakkı; 1982 Anayasası'nın "Konut hakkı" başlıklı 57'nci maddesinde de "*Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.*" şeklinde ifade edilmiştir. Her ne kadar barınma hakkı gerek ulusal gerekse de uluslararası ölçekte güvence altına alınmış olsa da küreselleşen neoliberal politikalarla temel bir ihtiyaç olan konut, sosyal bir mal varlığı değerinden ekonomik bir yatırım aracına dönüşmüştür. Hak temelli yaklaşımdan ziyade ekonomik açıdan kâr maksimizasyonu önceleyen piyasa koşulları özellikle düşük ve orta gelirli yurttaşları olumsuz etkilemektedir.

Öyle ki yeterli konuta erişim noktasında yaşanan sorunlar küresel salgın nedeniyle katlanarak devam etmiş; özellikle son çeyrek yüzyılda yaşanan deprem, sel ve doğal afetlerle artış eğilimini sürdürmüştür. Yeterli konuta erişim noktasında yaşanan kısıtlar barınma hakkının, sosyal ve ekonomik haklar zemininde tekrar sorgulanmasını, mevcut paradigmanın gözden geçirilmesini, özellikle dinamik bir olgu olarak "kent" kavramının birçok açıdan barınma hakkı perspektifinden tekrar değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Zira konut kavramı yalnızca dört duvardan oluşan bir yapıyı değil, insan onuruna yaraşır temel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması noktasında yeterli imkânlar sunan, yasal güvenliği bulunan, temiz bir içme suyuna, yeterli ısıtma, aydınlatma imkânlarına sahip, bireylerin ölçülü olmayan kira ve kullanım ücretleri karşısında korunduğu, dezavantajlı gruplar açısından tam ve sürdürülebilir bir erişime sahip yapıları ifade etmektedir.

Bu kapsamda "**Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi Raporu**", öncelikle barınma hakkına ilişkin genel değerlendirmelere yer vermektedir. Ardından barınma hakkının normatif çerçevesini ortaya koymaktadır. Son olarak ülkemizde yaşanan deprem felaketinin yarattığı olağanüstü hal nedeniyle başlıca sorun alanlarının tespit edilmesine ve bunların çözümüne yönelik öneriler sunmaktadır.

Raporlama sürecine katılımcı paydaşlık temelinde görüş ve değerlendirmeleriyle katkı ve desteklerini sunan tüm kamu ve özel meslek kuruluşlarına ve Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

Kısaltmalar

A.g.e.	Adı Geçen Eser
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
EHİS	Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

İçindekiler

4	YÖNETİCİ SUNUŞU
6	KISALTMALAR
9	GİRİŞ
15	I. GENEL OLARAK BARINMA HAKKI
23	II. NORMATİF ÇERÇEVE
29	III. DOĞAL AFET ZAMANLARINDA BARINMA HAKKI
35	IV. DOĞAL AFET ZAMANLARINDA EŞİTLİK İLKESİ VE AYRIMCILIK YASAĞI
36	A. Dezavantajlı Gruplar
41	V. AFET DURUMLARINDA AYRIMCILIK YASAĞI VE TİHEK
45	SONUÇ ve ÖNERİLER
47	KAYNAKÇA

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

GİRİŞ

Küresel ölçekte konutun giderek bir meta olarak görülmesi, barınma hakkının güvence altına aldığı temel ilke ve değerleri zedelemektedir. Hâlbuki bireylerin onurlu bir yaşam sürmesinin en temel aracı olan konut, temel bir insan hakkıdır. Nitekim “evde olmak” insan varlığının ilk dünyasıdır.¹ Kişinin maddi ve manevi varlığını sürdürmesi ve geliştirmesi, barınma hakkıyla doğrudan ilişkilidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ifade edildiği üzere insan onuruna uygun, dehşetten ve yoksulluktan arı bir yaşamın sağlanması, şüphesiz ki barınma hakkı dâhil insanların yeterli bir yaşam standardına sahip olmasını gerektirmektedir.

Uluslararası insan hakları hukuku, barınma hakkını temel bir insan hakkı olarak tanımaktadır. Bu bağlamda herkes, sürekli ve güven içerisinde hayatını devam ettirebileceği insan onuruna yakışır bir konutta yaşama hakkına sahiptir. Barınma hakkının, pek çok temel insan hakkı ve ayrımcılık yasasıyla kurduğu ilişkiden ötürü yalnızca bir çatı altında yaşamak şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Uluslararası insan hakları hukukuna göre barınma hakkı, en genel anlamda insanların evlerinden veya topraklarından çıkarılmaktan endişe duymamasını, kendi kültürlerine, gerekli hizmetlere, eğitime ve istihdama erişebildiği bir yerde yaşayabilmesini de içermektedir.² Burada konut dolayımı üzerinden karşılanan barınma ihtiyacı, onurlu insani yaşamın zorunlu bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.³

Deprem gibi doğal afetler, dünyanın her yerinde barınma hakkına bir tehdit teşkil etmekte ve insanların geçici veya kalıcı olarak zorla yerinden

¹ Muharrem Kılıç, “Konut Hakkının Sosyopolitiği: Sosyal Haklar Sistematiği Açısından Bir Çözümleme”, Anayasa Yargısı, Cilt: 37, Sayı: 2, 2020, s. 78.

² <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/human-right-adequate-housing> (E.T.: 27/2/2023).

³ Kılıç, A.g.e., s. 80.

edilmesine neden olmaktadır.⁴ Doğal afetlerin yıkıcı sonuçlarının özellikle kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar ve yoksullar gibi dezavantajlı grupları orantısız biçimde etkilediği ve eşitsizlikleri derinleştirme riskini beraberinde getirdiği bilinmektedir.

Türkiye 6 Şubat 2023 tarihinde 9 saat arayla gerçekleşen, merkez üsleri sırasıyla Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi ve Elbistan ilçesi olan, 7,7 ve 7,6 büyüklüklerinde iki deprem felaketi yaşamıştır. Söz konusu depremler Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerimizde ağır yıkımlara neden olmuştur. Yakın çevredeki bazı illerde de küçük çaplı hasarlara sebebiyet vermiştir. Cumhuriyet tarihinin 1939'daki Erzincan depreminden sonraki en büyük iki afeti aynı gün ardı ardına yaşanmıştır. Depremler, 11 ilde 14 milyon kişiyi doğrudan etkilemiştir.⁵

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen iki depremde, 2 Mart 2023 tarihi itibarıyla 45.089 can kaybı yaşanmıştır. Söz konusu iki deprem, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en çok can kaybının yaşandığı depremler olmuştur. Bu depremler tarihi kayıtlara göre 526 yılında gerçekleşen Antakya depreminden bu yana Anadolu coğrafyasındaki en ölümcül depremlerdir. 1999 Gölcük Depremine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) 2010 yılında yayınladığı rapora göre 112 bin konut ve iş yerinin yıkık, acil yıkılacak ve ağır hasarlı olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber aynı raporda Kandilli Rasathanesinin verilerine göre 7,8 Richter ölçekli 1999 Gölcük Depreminde 18.373 can kaybı olmuştur.⁶

Türkiye Afet Müdahale Planı çerçevesinde depremin seviyesi 4. seviye olarak duyurulmuştur.⁷ Ayrıca, Anayasa'nın 119'uncu maddesi⁸ ile 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca,⁹ Kahramanmaraş,

⁴ Depremlerin sıklıkla yaşandığı ülkelerden biri olarak Japonya'da 2011 yılında vuku bulan 9.0 şiddetindeki deprem ve akabindeki tsunami felaketi, ülkede sistemsel anlamda ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Detaylı bilgi için bkz: Ersin Bayra, "Büyük Doğu Japonya Depremi Sonrası Japon Mevzuatında Görülen Eksikliklerin Düzeltilmesi Bağlamında Deprem ve Hukuk", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 2, 2021, s. 1191-1206.

⁵ <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-84-bin-726-bina-yikik-acil-yikilacak-ve-agir-hasarli-olarak-tespit-edilmistir-bakanlik-faaliyetleri-38433> (E.T.: 27/02/2023).

⁶ <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/132/ss549.pdf?sequence=1&isAllowed=y%7CDeprem> (E.T.: 02/03/2023).

⁷ <https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni-2> (E.T.: 02/03/2023).

⁸ MADDE 119/1:

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

⁹ MADDE 3:

Cumhurbaşkanı:

a) Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinden birinin veya birden fazlasının görülmesi durumunda,

... Milli Güvenlik Kurulunun görüşünü de aldıktan sonra;

Yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa'da 8 Şubat 2023 tarihinden itibaren 90 gün süreyle olağanüstü hal ilan edilmiştir.¹⁰ Olağanüstü hal ilanı ile birlikte, yapılacak arama kurtarma, enkaz kaldırma ve bölgenin yeniden yapılandırılması çalışmalarının hızlı ve koordine şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır.

Deprem sonrası bölgede 141 binden fazla personel görevlendirilmiştir.¹¹ Kahramanmaraş merkezli depremlerin sonuçlarının tüm yönleriyle araştırılması, depreme dirençli yapı stokunun oluşturulması ve kentsel dönüşüm uygulamalarının etkinliğinin artırılması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca 21 üyeden oluşan Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur.¹²

Asrın felaketinde binlerce vatandaşımız hayatını kaybetmiş, yüz bini aşkın vatandaşımız yaralanmış, maddi ve manevi zarara uğramıştır.¹³ Depremler, bölgedeki vatandaşlarımızın çalışma hakkı, sağlık hakkı, konut ve barınma, temiz suya erişim, gıda ve güvenlik hakkı başta olmak üzere birçok temel insan hakkına erişimini zorlaştırmış ya da ortadan kaldırmıştır.¹⁴ Deprem anından itibaren arama kurtarma ve insani yardım faaliyetleri kapsamında Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanlığının koordinasyonunda kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından tüm imkânlar seferber edilmiştir. Bunun yanında, depremin hemen ardından yapılan uluslararası yardım çağrısına 100 ülke cevap vermiş, onlarca ülkeden arama kurtarma personeli deprem bölgesindeki çalışmalara katılım sağlayarak ülkemize insani yardım ulaştırmıştır. Hâlihazırda deprem bölgesinde bulunan kurum ve kuruluşlar; gerçekleştirilen çalışmalarda üstün gayret göstermeye devam etmektedir.

Depremler sonrasında kamu kurum ve kuruluşları tarafından depremzedelerin barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak birçok tedbir alınmaktadır. Kamu misafirhaneleri, sosyal tesisler ve yurtlar gibi mekânlar depremzedelerin barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla tahsis edilmektedir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü vatandaşlar tarafından depremzedelere yönelik yardım faaliyetleri gerçekleştirilmekte, bölgede çadır kentler kurulmakta ve depremzedelere kira ve ev eşyası destekleri sağlanarak barınma hakkının korunmasına yönelik çaba sarf edilmektedir.

¹⁰ 6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 08.02.2023 tarihli ve 32098 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230208-1.pdf> (E.T.: 03.03.2023).

¹¹ https://edition.cnn.com/middleeast/live-news/turkey-syria-earthquake-updates-2-10-23-intl/h_12e50ef659d9fb6a6616761589e67c03 (E.T.: 02/03/2023).

¹² 1357 sayılı TBMM Kararı, 03.03.2023 tarihli ve 32121 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-7.pdf> (E.T.: 03.03.2023).

¹³ <https://www.tihik.gov.tr/ulkemizde-yasanan-deprem-felaketine-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

¹⁴ <https://tihek.gov.tr/20-subat-dunya-sosyal-adalet-gunu-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

Evlerinin kullanılamaz duruma gelmesinden ötürü ev kiralayacak depremzedelere 3 bin TL ile 5 bin TL arasında kira yardımı yapılmakta, 15 bin TL taşınma yardımı ödenmektedir. Ayrıca felaketten etkilenmiş olan vatandaşlara 10 bin TL, yakınları vefat eden depremzedelere 100 bin TL ödeme yapılmaktadır.¹⁵ Deprem bölgesine yapılacak devlet desteği kapsamında 100 milyar TL'nin afetle mücadele için ayrıldığı açıklanmıştır. Depremzede vatandaşlarımızın yaralarının sarılmasına katkı sağlamak amacıyla 15 Şubat akşamı birçok televizyon kanalının ortak yayınıyla gerçekleştirilen "Türkiye Tek Yürek" yardım kampanyasında 115 milyar TL ve 9 milyon adet SMS tutarı yardım toplanmıştır.¹⁶

Depremden etkilenen vatandaşlarımızın barınma sorununun çözümüne katkı sağlanması amacıyla "Evim Yuvan Olsun" kampanyası başlatılmıştır. Kampanya kapsamında hayırsever vatandaşlarımız tarafından depremzede vatandaşlarımıza bedelsiz ev tahsis etme, düşük bir bedelle ev kiralama ya da nakdi bağış yolu ile destek verme olanağı tanınmaktadır. "AFAD Yardım Market" projesiyle internet sitesi üzerinden depremzede vatandaşlarımızın desteklenmesi sağlanmaktadır.¹⁷ Kampanya çerçevesinde sözleşme süresince konutun elektrik, su ve doğalgaz masrafları ilgili Kaymakamlık tarafından karşılanmakta, konut ve ev eşyaları sigortalanmaktadır.¹⁸

Ülkemiz genelinde Gençlik ve Spor Bakanlığına ait tüm yurtlar 850 bin kapasite ile depremzede vatandaşlarımızın hizmetine sunulmuştur.¹⁹ 200 bine yakın depremzede vatandaşımız Gençlik ve Spor Bakanlığı tesislerinde tüm ihtiyaçları karşılanarak misafir edilmektedir.²⁰

Bununla beraber şiddetli depremler sonrası bölgeye yakın illere gerçekleştirilen göç hareketleri, bu illerdeki konut taleplerini artırmıştır. Artan konut taleplerini fırsata çevirmeye çalışan kişiler, kira ve satış fiyatlarını yükseltmeye başlamıştır. Devletin tüm imkânlarının seferber edildiği ve halkımızın sıkıca kenetlendiği bu dönemde, kira fiyatlarının fahiş seviyede artırılması gibi art niyetli birtakım tutumlarla karşılaşılması, insan haklarının temel ilke ve değerleriyle bağdaşmamaktadır.²¹

¹⁵ <https://www.afad.gov.tr/cumhurbaskanimiz-sn-erdogan-depremedelerimize-15-bin-lira-tasinma-yardimini-bugun-itibariyle-odeme-basliyoruz-merkezicerik> (E.T.: 02/03/2023). Bu çerçevede 02.03.2023 tarihi itibarıyla, 10 bin TL tutarındaki hane başı destek ödemesinin 1.025.204 depremzede ailenin hesaplarına aktarıldığı açıklanmıştır: <https://twitter.com/AFADBaskanlik/status/1631342645858508801?t=G0XMqxCiETnmZy8MHwL5rA&s=08> (E.T.: 02.03.2023).

¹⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/turkiye-tek-yurek-kampanyasi-duzenlendi/2820974> (E.T.: 07.03.2023).

¹⁷ <https://afadyardimmarket.gov.tr/> (E.T.: 02/03/2023).

¹⁸ <https://www.evimyuvanolsun.org/> (E.T.: 02/03/2023).

¹⁹ <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/971> (E.T.: 02/03/2023).

²⁰ <https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/972> (E.T.: 02/03/2023).

²¹ <https://www.tih.gov.tr/deprem-felaketi-sonrasi-artan-konut-fiyatlarina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

Deprem sonrası artan kira fiyatlarına yönelik olarak İl Ticaret Müdürlükleri ve Vergi Daireleri tarafından denetimler yapılmakta, İl Ticaret Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen denetimlerde depremde önce ve sonraki kira fiyatları, sözleşmeler ve komisyon fatura bedelleri incelenmektedir. Hazırlanan tutanakların Ticaret Bakanlığı Haksız Fiyat Değerlendirme Kuruluna gönderilmesi sağlanmakta, fahiş fiyat artışının tespit edilmesi halinde 33 bin TL ile 331 bin TL arasında ceza uygulanabilmektedir. Piyasa bozucu eylem tespit edilmesi halinde ise 100 bin TL'den 2 milyon TL'ye kadar ceza uygulanması söz konusu olabilmektedir.²²

Bunun yanında konut satış ve kiralama süreçlerindeki fahiş fiyat artışlarına ilişkin olarak Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından soruşturmalar yürütülmektedir. Bu çerçevede Cumhuriyet savcılıklarınca Türk Ceza Kanunu'nun 237'nci maddesindeki "Fiyatları etkileme" suçuna²³ dayanılarak soruşturma gerçekleştirildiği aktarılmaktadır. Depremzedelerin yoğun olarak göç ettiği illerden Ankara ve Diyarbakır'da konuya ilişkin soruşturma süreçlerinin başlatıldığı bildirilmektedir.²⁴

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu, depremde sonra konut ihtiyacının artmasının fırsat bilinerek kira bedellerinin artırılması üzerine 15/2/2023 tarihinde resen inceleme yetkisini kullanarak barınma hakkı bağlamında resen inceleme yapılmasına karar vermiştir. "Barınma Hakkı Bağlamında Deprem Sonrası Kira Artışlarının Değerlendirilmesi" başlıklı bu tematik rapor, söz konusu karar doğrultusunda hazırlanmıştır.

²² <https://www.ntv.com.tr/galeri/ntvpara/fahis-kira-artistina-uclu-denetim-331-bin-liraya-kadar-para-cezasi,BygrNZ-OSU6kBCg46XFp3w/vs9ey5xkd0ynQ5Dh97-1Ew> (E.T.: 02/03/2023).

²³ MADDE 237:

(1) İşçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayan veya sair hileli yollara başvuran kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir. (2) Fiil sonucu besin veya malların değerleri veya işçi ücretleri artıp eksildiği takdirde ceza yansı oranında artırılır. (3) Fail, ruhsatlı simsar veya borsa tellalı ise ceza ayrıca yansı oranında artırılır.

²⁴ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremzedelere-fahis-kira-fiyati-veren-ilanlarla-ilgili-sorusturma-749642.html> (E.T.: 02/03/2023) ; <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-ve-diyarbakirda-deprem-sonrasi-fahis-kira-artistina-sorusturma,c23LrID-yUm-2GxrcMIWHAA> (E.T.: 02/03/2023).

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

I. GENEL OLARAK BARINMA HAKKI

En temel insani ihtiyaçlardan biri olarak barınma, insan onuruna yaraşır biçimde bir yaşamın sürdürülebilmesi için belirli standartlardan ödün verilmeden karşılanması gereken temel bir insan hakkıdır. Abraham Maslow tarafından 1943 yılında yapılan çalışmada ortaya konulan ihtiyaçlar hiyerarşisinde de temelde barınma ihtiyacının olduğu dikkat çekmektedir. Tarihsel olarak insanlığın söz konusu barınma ihtiyacının karşılandığı oranda gerçek potansiyelini ortaya koyabildiği ve medeniyetin gelişimine katkıda bulunabildiği ifade edilebilir. Bu nedenle barınma ihtiyacının temel bileşeni olan konut, insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilen, ona güvenli ve sağlıklı bir ortam sunan, insan hayatını ve vücut bütünlüğünü tehlikeye atmayacak sağlamlıkta inşa edilmiş, insan onuruna yaraşır yapılar olarak nitelendirilebilir.

Sosyal devletin en önemli gereklerinden biri olarak bireylere insan onuruna yaraşır asgari yaşam standardını sağlamanın kritik araçlarından biri de barınma/konut hakkıdır. Bu husus Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tarafından Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11'inci maddesine ait 4 Numaralı Genel Yorumunda yeterli bir konutun sağlık, güvenlik, konfor ve beslenme açısından asli öneme ve belirli olanaklara sahip olması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca Komite söz konusu Genel Yorumunda, yeterli konut hakkından faydalananların "tabii ve ortak kaynaklara, güvenli içme suyuna, yemek pişirme, ısınma ve aydınlatma için gerekli enerjiye, temizlik ve yıkanma donanımına, gıda depolama araçlarına, çöp toplama sistemine, atık su ve katı atık sistemine ve acil yardım hizmetlerine sürdürülebilir erişime sahip olmaları" gerektiğini de belirtmiştir.²⁵

²⁵ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No'lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), (1991), para. 8/b.

Böylece temel bir insani ihtiyaç olarak barınmanın güvencesini oluşturan konut hakkı, insan haklarının ahlaki esasını teşkil eden insan onurunu güvence altına alacak yaşamsal tedbirlerden birisidir. Nitekim kişilerin güvenli ve makul bir konutta yaşaması, onurlu bir yaşam sürebilmenin gerekli bileşeni olarak hem sosyal hem de siyasi haklardan yararlanmanın merkezî konumunda yer almaktadır. Bu çerçevede konut, yalnızca fiziksel anlamda belirli standartlara sahip olan yapıları değil; aile mahremiyetini sağlayan, insanlara rahat ve huzurlu bir ortam tesis eden, yeterli ve elverişli imkânlar sunan yapılardır. Bu açıdan barınma hakkının; yaşam hakkı, sağlık hakkı ve maddi ve manevi varlığı geliştirme hakkı gibi birçok hak ve özgürlükle yakından ilgili olduğu hususu yadsınamaz bir gerçektir.²⁶

Hukuk düzenince korunan menfaat olarak ifade edilebilecek “hak” kavramının insani boyutunu oluşturan insan hakları; kişinin doğuştan sahip olduğu devredilmez, vazgeçilmez, dokunulmaz özellikler taşıyan evrensel nitelikteki hak tanımına karşılık gelmektedir. İnsan haklarının evrensel niteliği, söz konusu haklar için cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş gibi temellere dayalı ayrımı yasaklamayı, tüm insanlığın bu haklardan eşit biçimde yararlanmasını, bu hakların çekirdek kısımlarının korunmasını ve geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve güvence altına alınması konusunda küresel anlamda yaşanan zihinsel temayül, insan haklarının evrensel niteliğinin bir gereği olarak birçok uluslararası sözleşme ve hukuki metinle somutlaştırılmıştır. Bu anlamda temel hak ve özgürlükler birtakım sınıflandırılmalara tabi tutulmuş, sunulan güvencelerin sağlanması hususunda taraf devletler yükümlendirilmiştir.

Bu anlamda bireyin devlet karşısındaki pozisyonu dikkate alınarak haklar pozitif, negatif ve aktif statü hakları olmak üzere klasik olarak 3 temel gruba ayrılmıştır. Devletin ilgili hakkın gereğini yerine getirme konusunda aktif bir sorumluluk üstlenmediği, kısaca ilgili hak kategorisine müdahalede bulunmama ve engel olmamakla yükümlü olduğu haklar negatif statü hakları; devletin pozitif bir yükümlülük üstlendiği, hakkın gereği gibi kullanılması için devlet katkısının gerekli olduğu haklara pozitif statü hakları; bireyin ülke yönetimine talip siyasi aktörlerin seçilmesi konusunda söz sahibi olması, kısaca devlet yönetimine katılma hakları ise aktif statü hakları olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede konut hakkının bu sınıflandırmada pozitif bir statü hakkı olduğunu ifade etmek gerekir.²⁷

İnsan hakları konusunda öğretilerde yapılan bir diğer tasnif Karel Vasak tarafından 1979 tarihinde ortaya konulan ve literatürde “hak kuşakları” olarak ifade edilen sınıflandırmadır.

²⁶ Nurten İnce, İmam Bakır Kanlı, Burak Hamza Eryiğit, “İnsan Hakkı Olarak Konut Hakkı”, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 3/2, 2017, s. 22.

²⁷ A.g.e., s. 22, 23.

Söz konusu sınıflandırma, insan hakları öğretisinin tarihsel geçmişini dikkate alarak bir nevi insan haklarına ilişkin kronolojik bir tarihsel arka plan değerlendirmesi sunmaktadır. Günümüz itibariyle dört ayrı kuşak olarak tasnife tabi tutulan insan haklarından birinci kuşak haklar; daha çok özgürlük kavramını esas alan, devlet ve toplum tarafından müdahale edilmemesi gereken, yukarıdaki tasnifte negatif statü haklarına denk gelen hak grubunu oluşturmaktadır. Devlete pozitif yükümlülükler yükleyen, hak ve özgürlüklerin etkin ve gereği gibi kullanılabilmesi noktasında kamu hizmeti tesis ve temin görevi yükleyen ikinci kuşak haklar ise pozitif statü haklarına denk düşen hak kategorisini temsil etmektedir. Bu anlamda ikinci kuşak haklarda vurgulanan husus "özgürlükten" ziyade "eşitlik" olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı yoğun insan hakları ihlalleri, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği çevresel etkiler ve nükleer tehlikeler dayanışma hakları denen üçüncü kuşak hakların doğumunu da beraberinde getirmiştir. Bu kuşakta vurgulanan temel husus, hakların kolektif niteliğidir. Yani söz konusu hakların gerçekleşmesi yalnızca devletin görevi değil, kolektif bir çabanın ürünü olmalıdır. Bu kapsamda çevre hakkı ve su hakkı bu kuşak haklar için örnek olarak zikredilebilir. Dördüncü kuşak haklar ise teknolojik ve bilimsel gelişmeler nedeniyle tehdit altında olan hak ve özgürlüklerin korunarak güvence altına alınması amacıyla insan onuruna yönelik tehditlere karşı oluşturulan hak kategorisidir.²⁸ Mevcut tasnifler çerçevesinde barınma hakkının, kapsam itibariyle birden fazla kuşakta yer alan hakla doğrudan veya dolaylı olarak ilgisi olsa da temel olarak devlete birtakım yükümlülükler yükleyen ikinci kuşak hak kategorisinde değerlendirilmektedir.

Literatürde barınma ve konut hakkına yönelik bir ayrımın varlığından söz edilmektedir. Söz konusu hakkın konusu ve hakkın talep edilme şekli; konut haklarını bir insan hakkı olarak barınma hakkından ayırmaktadır. Bununla birlikte bir insan hakkı olarak barınma hakkı talebi vatandaşlık sorunundan değil insanlık sorunundan kaynaklanmaktadır ve ulusal sınırların ötesinde uluslararası toplumun dikkatini çeken bir hak talebiyle ilgilidir. Öte yandan konut hakları, belirli ulus devletlerin iç hukukunda kodlanmış veya bunlardan doğan yasal hakları ifade etmektedir. Bu haklar, ulusal olarak tasarlanmış sosyal refah mevzuatı altında sosyal konutlara erişim veya kiracılar için konutlara dair desteğe ilişkin haklara atıfta bulunmaktadır. Burada ikinci ayrım noktası, hakların talep edilme ve kullanılma şekline dayanmaktadır.²⁹

Konut, insanlar için en temel ihtiyaçtır. Bu anlamda insanca bir yaşam sürdürmek, ruh ve beden bütünlüğünü koruyabilmek, elverişli bir ortamda hayatını idame ettirebilmek için temel bir hak olarak kabul edilen konut hakkı konusunda devletin birtakım yükümlülükler üstlenmesi kaçınılmazdır. Söz konusu hakkın kapsam itibariyle geniş bir çerçevesinin

²⁸ Oya Boyar, Sezen Kama Işık, "Dördüncü Kuşak Haklar ve Bilişim Teknolojilerinin Doğuşunda Mahremiyet Kavramına Karşılaştırmalı Bir Bakış", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 25/2, 2019, s. 603, 604, 605.

²⁹ Kılıç, A.g.e., s. 75.

olması, birçok hak kategorisiyle ilgisi olması dolayısıyla ciddi maliyetleri de beraberinde getirmesi, devletin konuya ilişkin sorumluluklarının göz ardı edilmesi gerektiği anlamını taşımamaktadır. Nitekim ücretsiz olarak her yurttaşta bir ev tahsis edilmesi gerektiği şeklinde anlaşılması gereken bu hakkın gerekleri, anayasal ifadesiyle devletin yükümlüklerini "mali kaynaklarının yeterliliği" ölçüsünde yerine getireceği gerçeğinden³⁰ hareketle devlet tarafından hemen gerçekleştirilemeye de devletin konuya ilişkin gerekli hassasiyeti göstererek çaba göstermesini de engellemektedir.³¹

Global ölçekte fiyatları artış eğilimi gösteren konutlar, neoliberal ekonomik politikalarla birlikte, günümüzde artık finansallaşmanın bir parçasına dönüşmüştür. Her ne kadar konut insanlara bir yuva sağlamak gibi birincil sosyal işleve sahip olsa da neoliberal politikalarla birlikte giderek "sosyal bir maldan ziyade zenginlik ve yatırım için bir araç" olarak nitelendirilmeye başlanmıştır.³² Avrupa Sosyal Haklar Komitesine göre, hane halkı ilk maliyetleri, kirayı, elektrik faturaları ve ücretleri gibi diğer ilgili maliyetleri uzun vadeli olarak karşılayabiliyorsa ve yine de asgari bir standardı koruyabiliyorsa, konut ekonomiktir. Konut maliyeti hane halkı bütçelerinin aslan payını tükettiğinden, bu zorluğun üstesinden gelmek bugün birçok kimse için çetin bir mücadeledir. Bu durum çoğunlukla, kişinin harcanabilir gelirinin % 40'ından fazlası konuta harcandığında ortaya çıkan aşırı konut maliyeti yükü ile sonuçlanmaktadır. Uluslar üstü ölçekte sözleşmesel ve anayasal düzeyde normatif güvenceye sahip olan konut hakkı, refah devleti uygulamalarına son veren global sosyo-ekonomik dinamikle birlikte özellikle kırılgan gruplar açısından yaşamsal riskler taşıyor biçimde bir aşınmaya maruz kalmıştır.³³ Giderek artan biçimde bir meta olarak görülen konut, her şeyden önce bir insan hakkıdır. Uluslararası hukuka göre, yeterince barınmak, güvenli bir kullanım süresine sahip olmak, yani tahliye edilme veya topraklarınızın ellerinizden alınması konusunda endişelenmenize gerek olmaması anlamına gelmektedir.

Herkes için bir hak olarak kabul edilmesi gereken "konut", yalnızca betondan inşa edilmiş fiziki yapıları değil, insan onuruna yaraşır güvenli bir ortamda barış ve huzur içinde yaşamayı mümkün kılan sistemsel bir bütünün parçası olarak da düşünülmesi gereken bir yaşam biçimini ifade etmektedir. Bu çerçevede konut hakkı, insan onuru kavramıyla doğrudan bağlantılı olup, bünyesinde barındırdığı hayat koşullarının niteliği ile ilintilidir.³⁴

³⁰ 1982 Anayasası'nın "Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları" başlıklı 65'inci maddesi şu şekildedir: "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir."

³¹ İnce, Kanlı, Eryiğit, A.g.e., s. 24.

³² Kılıç, A.g.e., s. 67.

³³ A.g.e., s. 106.

³⁴ Enes Yalçın / Selçuk Aslan, "Konut Hakkı ve Konut Sektörüne 2013-2016 Dönemi Konya Üzeline Bakış", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 38, 2017, s. 102.

Nitekim 4 numaralı Genel Yorumunda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi konuya ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede şu ifadeleri kullanmıştır: *"Komitenin görüşüne göre konut hakkı, bu hakkı kişiye başını sokacak bir çatı sağlayan barınakla özdeşleştiren veya barınağı sadece bir mal olarak gören, dar ve sınırlı bir anlamda yorumlanmaması gerekmektedir. Aksine; güvenli, barış içinde ve insanlık onuruna sahip olarak bir yerde yaşama hakkı olarak görülmesi gerekmektedir. [...] Sözleşmedeki hakların temeli olduğu söylenen "insanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan sahip oldukları insanlık onuru", "konut" teriminin diğer başka pek çok önemli düşüncenin, özellikle de konut hakkının gelir düzeyi veya ekonomik kaynaklara erişim düzeyine bakılmaksızın herkes için güvence altına alınması gerektiğinin, dikkate alınarak yorumlanmasını gerektirmektedir. [...] Sözleşmenin 11'inci maddesinin 2'nci paragrafında bu terime yapılan atıf sadece konuta değil, yeterli konut hakkına bağlı olarak okunmalıdır. [...] yeterli konut... yeterli mahremiyet, yeterli mekan, yeterli güvenlik; yeterli ısıtma, aydınlatma ve havalandırma, su, atık su ve katı atık yönetimi gibi temel altyapı hizmetleri açısından yeterli ve erişilebilir konum ve bütün bunların uygun fiyatla edinilebilmesi demektir."*³⁵

Genel Yorum'da da ifade edildiği üzere yeterli konut hakkının varlığının kabulü için, mevcut bir yapıda asgari olarak birtakım özelliklerin bulunması gerekmektedir. Öncelikle kullanım hakkının yasal güvenliğinin sağlanması temel bir gerekliliktir. Kamu veya özel ayrımı yapılmaksızın kullanım hakkının niteliği ne olursa olsun; kişilerin zorla tahliye, taciz ve tehditlere karşı yasal olarak korunması icap etmektedir. Bu noktada her devletin kullanım hakkının yasal olarak güvence altına alınması için gereken önlemleri alması gerekmektedir. Kullanım hakkının bir kira sözleşmesinden, kooperatif hissesinden veya sahip olunan mülkiyet hakkından kaynaklanması bir farklılık yaratmamaktadır. Hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilirliği yeterli konutun varlığı için karşılanması gereken ikinci önemli konu başlığıdır. İnsanın temel ihtiyaçlarının gereği gibi karşılanması konusunda yeterli imkânlar sunmayan bir yapının kullanım hakkının, yasal olarak güvence altına alınması bir anlam ifade etmeyecektir. Zira özü zarar görmüş bir hakkın yalnızca usulen kanun tarafından korunması, esasen ölü doğmuş bir normun gereksiz bir uygulamasından ibarettir.

Bu noktada konut olarak isimlendirilen yapıların *"güvenli içme suyuna, yemek pişirme, ısınma ve aydınlatma için gerekli enerjiye, temizlik ve yıka(n)ma donanımına, gıda depolama araçlarına, çöp toplama sistemine, atık su ve katı atık sistemine ve acil yardım hizmetlerine sürdürülebilir erişime sahip olmaları gerekmektedir."* Yeterli bir konutun varlığından bahsedebilmek için gerekli olan üçüncü unsur karşılanabilirlik kriteridir. Bu kriter gereği konutun ev halkı için doğurduğu mali külfetler, diğer ihtiyaçların karşılanmasını tehlikeye atmayacak veya bunlardan fedakârlık yapılmasını gerektirmeyecek boyutta

³⁵ 4 Numaralı Genel Yorum hakkında detaylı bilgi için bkz.: <http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/ESKH%20MEV/ESKH%204%20No%E2%80%99lu%20Genel%20Yorum.pdf> (E.T.: 27/2/2023).

olmalıdır. Hane halkının maddi gücünün büyük bir kısmının konut masraflarına ayrıldığı ya da diğer ihtiyaçlardan fedakârlık yapılmaksızın konut masraflarının karşılanamadığı bir aile ortamında mevcut konutun karşılanabilirlik kriterini sağladığından bahsedilemeyecektir. Dolayısıyla yeterli konutun varlığını ifade etmek de mümkün olmayacaktır. Ayrıca bu ilkeye göre kişilerin makul olmayan kira ücretleri veya kira artışlarına karşı korunması gerekmektedir.³⁶

Oturulabilirlik; yeterli konutun varlığı için aranan dördüncü unsurdur. Bu unsur konutun, oturanlar için yeterli bir alan sağlayarak çevresel faktörlerin, örneğin hava durumunun kişilerin sağlığı yönünden risk oluşturmalarına engel olacak bir niteliğe sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Bir diğer ifadeyle konut; sıcak, soğuk, yağmur, kar ve rutubet gibi hava durumlarına karşı kişilere yeterli bir koruma sağlamalı, bu noktada oturulabilir bir imkân sunmalıdır. Ayrıca konutlar “yapısal tehlikelere” ve “hastalık taşıyıcı unsurlara” karşı olduğu kadar “fiziksel tehlikelere” karşı da yeterli korumaya sahip olmalıdır. Konut bu açılardan da oturulabilir bir nitelik arz etmelidir.³⁷

Erişilebilirlik ise dezavantajlı grupta olan bireyler açısından konutun, tam ve sürdürülebilir bir şekilde erişilebilir nitelikte olmasını gerekli kılar. Ancak bu sayede bir konutun yeterli olduğu kanaatine varılabilir. Dezavantajlı kişiler; engelliler, hastalar, çocuklar, yaşlılar, doğal afet mağdurları ya da doğal afetler karşısında daha kırılgan bölgelerde yaşayanlar şeklinde örneklendirilebilir. Bu ilke uyarınca dezavantajlı bireylerin, konut konusunda mevcut durumları dikkate alınarak nispeten ayrıcalıklı bir uygulamaya tabi tutulması ve devletlerin bu konuda gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Gerekli önlemler olarak bu konuda yasal düzenlemeler yapılabileceği gibi, sürdürülen ya da gelecekte uygulanmaya konulması düşünülen politikaların bu çerçevede şekillendirilmesi de sağlanabilir. Bu noktada erişilebilirlik; yeterli bir konutun varlığı için aranan beşinci unsur olarak ifade edilmelidir.³⁸

İskân yeri ise konuya ilişkin altıncı asgari ilkedir. Bu ilke bireylerin ikametlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında uygun bir lokasyonda konumlanmış olmasını yani konutun iş imkânlarına, sağlık hizmeti sunulan binalara, okullara ve diğer sosyal imkânlar sunan merkezlere ulaşma imkânı tanıyan bir bölgede konumlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu ilke hem merkezi yerleşkedeki konutlar için hem de bu sosyal olanaklara ulaşma konusunda mali külfetleri üstlenmek zorunda kalan kırsal kesimde bulunan yerleşkeler için geçerli bir ilkedir. Ayrıca bu ilke bireylerin sağlığını tehlikeye atan veya atabilecek olan bölgelerde konutların inşa edilmemesini de gerekli kılmaktadır. Son olarak kültürel yeterlilik, yeterli bir konutun varlığı için aranan asgari ilkelere biridir. Bu ilke uyarınca

³⁶ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No’lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), (1991), para. 8a,b,c.

³⁷ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No’lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), (1991), para. 8d.

³⁸ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No’lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), (1991), para. 8e.

“Konutların inşa edilme biçimi, kullanılan inşaat malzemeleri ve bunları destekleyen politikalar, konutta kültürel kimlik ve çeşitliliği ifade etmeye uygun bir şekilde olarak vermelidir.”³⁹

Bu çerçevede vatandaşlarına; insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilen, onlara güvenli ve sağlıklı bir ortam sunan, insan hayatını ve vücut bütünlüğünü tehlikeye atmayacak sağlamlıkta ve konumda inşa edilmiş, insan onuruna yaraşır bir “yeterli konut” sağlama konusunda yükümlülük altında olan devletlerin, bireylerin sahip oldukları konut haklarını gereği gibi karşıladıklarının kabulü için “yasal güvenlik”, “hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilirliği”, “karşılabilirlik”, “oturulabilirlik”, “erişilebilirlik”, “iskân yeri” ve “kültürel yeterlilik” ilkelerini asgari olarak sağlaması gerekmektedir.

³⁹ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No’lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), (1991), para 8d, e, f, g.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

II. NORMATİF ÇERÇEVE

Gerek ulusal hukukumuzda gerekse de uluslararası hukukta birçok düzenlemeye konu olan barınma hakkının, normatif çerçevesini belirlemek konunun insan hakları temelinde değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 25'inci maddesinde "*Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere **sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine** ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.*" şeklinde düzenlenmiştir.⁴⁰

BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 5'inci maddesi ise "*Sözleşme'nin 2'nci maddesinde sayılan temel yükümlülüklerle uygun olarak, Taraf Devletler her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın, özellikle aşağıdaki haklardan yararlanmada herkesin kanun önünde eşitlik hakkını garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenirler.*" şeklinde tanzim edilerek aşağıda saydığı haklardan biri olarak (iii) bendinde **mesken edinme hakkını** açıkça zikretmiştir.⁴¹

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, konut hakkından dolayı olarak bahsettiği 27'nci maddesinde "*Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali*

⁴⁰ BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (1948), 25'inci madde.

⁴¹ BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, (1965), 5'inci madde (iii) paragrafı.

güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler." düzenlemesine yer vermiştir.⁴²

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin 14/2'nci maddesi şu şekilde tanzim edilmiştir; "Taraf Devletler, kadın ve erkeklerin eşitliği prensibine dayanarak, kırsal kalkınmaya katılmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlamak için kırsal kesimdeki kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldıran tüm uygun önlemleri alacaklar ve özellikle kırsal kesim kadınlarına aşağıdaki hakları sağlayacaklardır." Söz konusu haklar kapsamında (h) bendinde özellikle **konut**, sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarının sağlanmasının gerektiği ifade edilmiştir.⁴³

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11'inci maddesi ise şu düzenlemeyi içermektedir: "Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkese, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve **konut dâhil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını** sürekli olarak geliştirme hakkı tanır. Taraf Devletler, özgür isteğe dayalı uluslararası işbirliğinin bu alandaki temel önemini tanıyarak bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlama yolunda gerekli girişimlerde bulunur."⁴⁴

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme'nin Uygulanmasına İlişkin Limburg İlkeleri'nde konuya ilişkin şu hususlar belirtilmiştir; "**Sözleşme'ye uyumu izleyen tüm organlar**, Taraf Devletlerin Sözleşme'ye uyup uymadığını değerlendirirken, **ayrımcılık yasağı ve kanun önünde eşitlik ilkelerine** özel önem vermelidirler. (A/13)

Hakların tam olarak kullanılmasını aşamalı olarak sağlama yükümlülüğü, Taraf Devletlerin, hakları hayata geçirmek üzere mümkün olan en hızlı şekilde harekete geçmelerini gerektirir. (m. 2/1)

⁴² BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1989), 27'nci madde.

⁴³ BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme, (1999), 14/2'nci madde.

⁴⁴ BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, (1966), 11'inci madde.

Kaynakların yetersizliği veya başka nedenlerle ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşitsiz yararlanma sonucunda ortaya çıkan fiili ayrımcılık, mümkün olan en hızlı şekilde sona erdirilmelidir. (m. 2/2)"⁴⁵

BM Yeterli Konut Hakkı Özel Raportörü Balakrishnan Rajagopal tarafından yayımlanan Konut Ayrımcılığı ve Mekânsal Ayrışma Raporu'nda (2021) ise konuya ilişkin yapılan değerlendirmede Taraf Devlet yükümlükleri konusunda şu hususlar ifade edilmiştir;

*"a) Kadınlar, çocuklar, engelliler, göçmenler, ülke içinde yerinden edilenler ve mülteciler, evsizler, etnik ve dini azınlık grupları dâhil olmak üzere tüm korunmasız grupları kapsayan ve **yeterli konut hakkı** ile ilgili her türlü ayrımcılığı yasaklayan bir yasal mevzuatın kabul edilerek, kamu ve özel konut ve kredi sağlayıcılar tarafından uygulanmasını sağlamak,*

*b) Bölgesel ve ulusal düzeyde **konut ayrımcılığına** ilişkin bireysel ve toplu şikâyetleri araştırma yetkisine sahip, erişilebilir ve yeterli kaynaklara sahip yargı dışı mekanizmalar (eşitlik kurumları, ombudsmanlık kurumları, barınma hakları büroları vb.) oluşturarak, "istatistiksel analiz, anketler ve diğer yollarla konutla ilgili ayrımcılığı izlemek, konut ayrımcılığını bertaraf etmek için önerilerde bulunmak ve konut ayrımcılığına maruz kalanlara yasal tavsiye ve etkili çözümler sunmak",*

*c) Yaş, cinsiyet, gelir, engellilik, etnik köken, din, milliyet, azınlık olma hali, yerinden edilme durumu, mültecilik statüsü ve ikamet durumunu ortaya koyan **konut ayrımcılığına ilişkin kiracılık ve ev sahipliği durumlarını gösteren ayrıştırılmış verileri düzenli** olarak toplamak ve yayınlamak."⁴⁶*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2'nci maddesi "**Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur.**" düzenlemesine sahipken,⁴⁷ 5'inci maddesi "**Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.**" şeklinde düzenlenmiştir.⁴⁸ Sözleşme'nin 14'üncü maddesi ise "**Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.**" hükmünü haizdir.⁴⁹ 1952

⁴⁵ The Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant On Economic, Social and Cultural Rights, (1987), UN doc. E/ CN.4/1987/17.

⁴⁶ Balakrishnan Rajagopal, "Spatial segregation and the right to adequate housing", https://www.google.com/search?q=%E2%80%9CSpatial+Segregation+and+the+Right+to+Adequate+Housing%E2%80%9D&rlz=1C1GCEU_trTR930TR930&oq=%E2%80%9CSpatial+Segregation+and+the+Right+to+Adequate+Housing%E2%80%9D&aqs=chrome..69i57j0i22i30.1010j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8, (E.T.:24/02/2023)

⁴⁷ İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (1950), 2'nci madde.

⁴⁸ İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (1950), 5'inci madde.

⁴⁹ İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (1950), 14'üncü madde.

yılında Sözleşme'ye Ek Protokol 1 ile birlikte, devletlerin "**hiç kimsenin**" "**mülkiyetinden yoksun bırakılmaması**" için önlemler alması gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁰

1996 tarihli Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın 31'inci maddesi ise konuya ilişkin şu düzenlemeyi ihtiva etmektedir; "**Herkes konut edinme hakkına sahiptir.**"⁵¹ Avrupa Parlamentosu'nun (AB) herkesin nezih ve ödenebilir barınmaya erişimi üzerine 2021 tarihli 2019/2187 (INI) no'lu çözüm önerisinde ise konuya ilişkin şu açıklama yapılmıştır; "**Barınma hakkının çerçevesini, sosyal sorunlarla iklim krizinin yarattığı eşitsizliklerle ilişkilendirerek genişletmiştir. Herkesin temiz ve içilebilir suya, yeterli ve hijyenik altyapı sistemine erişebilirliği ve konut içi kullanım kolaylığı, sürdürülebilir (ödenebilir ve güvenli) enerji kullanım olanaklarına eşit erişim meselesi ile birlikte ele alınmıştır. (1. par.)**

"Bu çerçevede **kiracıların korunmasını sağlayacak** düzenlemelerin (vergi indirimleri, evden çıkarmalara karşı korunma, **ayrımcılığın önlenmesi**, yoksulluğa ve pandemi ile artan işsizliğe karşı sosyal konut ya da kira destekleri ve diğer sosyal hizmetlerin sunumu gibi) özellikle **kırılgan grupların evsizlik riskiyle karşılaşmasını önlemeyi** hedefleyecek biçimde genişletilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (17. ve 18. par.)."⁵²

Avrupa Konseyi'nin 5 No'lu 2009 tarihli barınma hakkının uygulanması üzerine yayımladığı önerisinde⁵³, konut hakkına dair Avrupa standartları şu şekildedir: "**1) konuta erişim için sözleşmelerde düzenleme yapılması, yeterli konutun bulunması ve sosyal konutların sunumu, 2) yeterli konutun güvenlik, sağlık ve sosyal hizmetler ile temel altyapı hizmetlerine erişimi sağlayacak, kişilerin kültürel yapılarını yok saymayan, yaşanabilir bir yaşam alanı olarak sunumu, 3) evsizliğe karşı koruyucu önlemlerin ve var olan evsizlik koşullarının giderilmesi konusundaki önlemlerin alınması, 4) konutların ödenebilir olması için konut sahiplerini destekleyen düşük ücretli konutların sunumu ve konut harcamaları için destek hizmetlerinin geliştirilmesi.**"

1976, 1996 ve 2016 yıllarında BM tarafından düzenlenen İnsan Yerleşimleri Konferansları, diğer adıyla Habitat Konferanslarında da yeterli bir konuta sahip olmanın temel bir insan hakkı olduğu hususu vurgulanmıştır.⁵⁴ BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11'inci maddesine ait 4 ve 7 numaralı Genel Yorumları da konuya ilişkin olarak belirtilmesi gereken diğer önemli metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁵⁰ İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1 Nolu Protokol, (1952), 1'inci madde.

⁵¹ Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, (1996), 31'inci madde.

⁵² Çözüm önerisine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021IP0020> (E.T.: 27/02/2023).

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz., <https://www.refworld.org/docid/4a49f6062.html> (E.T.: 27/02/2023).

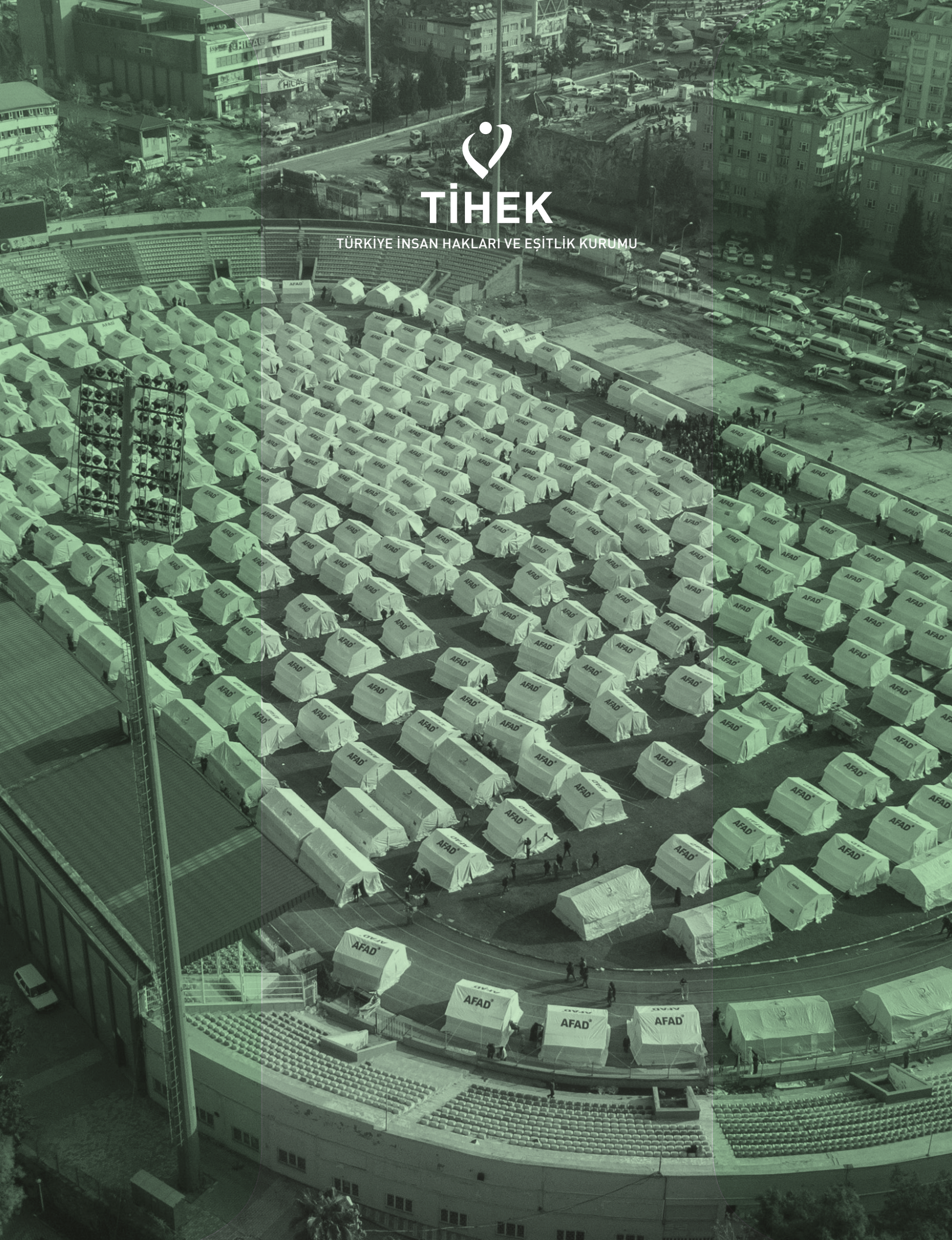
⁵⁴ Habitat Konferansları hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> (E.T.: 27/02/2023).

1982 Anayasası'nın "Konut hakkı" başlıklı 57'nci maddesi ise konuya ilişkin olarak şu dñzenlemeyi içermektedir: *"Devlet, şehirlerin özelliklerini ve evre şartlarını gözetten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyaını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler."*

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

III. DOĞAL AFET ZAMANLARINDA BARINMA HAKKI

Deprem gibi doğal afetler, aileler, daha genel anlamda toplumlar için yıkıcı etkiler doğurmaktadır. Bu etkiler iş ve hayatların kaybı şeklinde ortaya çıkabileceği gibi; konutlar ile diğer malvarlığı unsurlarının, alt yapı tesislerinin, temel hizmet unsurlarının kesintiye uğraması ya da tamamen ortadan kalkması şeklinde de kendini gösterebilmektedir. Bu durum, insanların uzun süreli ya da kalıcı olarak yaşadığı ortamdan kopmasıyla, bir nevi zorunlu biçimde yerlerinden edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Doğal afet ve savaş gibi olağanüstü durumlar her ne kadar zengin-fakir ayrımı gözetmese de, yani söz konusu olayların etkisi genele şamil olsa da, yine de toplumsal düzeni ciddi anlamda sarsan olaylardan en çok etkilenen sınıfın yoksul olan alt gelir grubu ile dezavantajlı bireyler olduğundan şüphe yoktur. Zira ekonomik anlamda kaotik bir ortama en az dayanabilen ve olayın etkilerini üzerlerinde en uzun süre taşıyan gruplar yoksul ve dezavantajlı bireylerdir.

Afet gibi toplumda infial yaratmaya müsait koşullar doğuran olaylarda ciddi ekonomik sorunlar ve zorluklar yaşansa da, barınma hakkı da dâhil olmak üzere genellikle yoğun biçimde insan hakkı ihlallerinin de yaşandığı gözlemlenmektedir. Bir nevi doğal afetler gibi olağanüstü durumlar, insan hakları açısından da olağanüstü haller doğurmaktadır. Bir anlamda insan hakları zemini de bu olaylar nedeniyle sarsılmaktadır.

Olağanüstü hallerde meydana gelen hak ihlallerinin en büyük paylarından biri barınma hakkına aittir demek yanlış olmayacaktır. Bu konuda kitlesel olarak ihlallerle karşı karşıya kalan toplum kesimleri, vatandaşları oldukları devletten kendileri ve aileleri için beslenme, giyim ve konut dâhil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarının sağlanmasını talep etmektedir. Bu talep yukarıda barınma hakkının normatif çerçevesi bölümünde de izah

edildiği üzere uluslararası hukukun güvenceye aldığı ve Taraf Devletlere bir yükümlülük olarak yüklediği bir husus olarak da dikkat çekmektedir. Nitekim uluslararası güvencenin yanında anayasal anlamda güvenceye de sahip olan barınma hakkı, yine de endişe verici boyutlarda ihlal konusu olmaya devam etmektedir. BM Yeterli Konut Hakkı Özel Raportörü Balakrishnan Rajagopal'ın A/77/190 sayılı Şiddetli Çatışma Sırasında Yeterli Barınma Hakkı Raporu'nda da ifade edildiği üzere uluslararası hukuk barınma hakkının ciddi ve geniş çaplı ihlallerini yasaklasa da, barınma hakkının ağır ihlallerinde endişe verici bir süreklilik bulunmaktadır.⁵⁵ Yine BM'nin afet yardımı çabalarında yeterli barınma hakkı (2011) konulu raporu⁵⁶ ile çatışma sonrası ve afet sonrası yeniden yapılanma ve barınma hakkı (2011) konulu raporu⁵⁷ uluslararası anlamda konuya ilişkin referans metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

22 Mart 2012 tarihinde 19/4 sayılı kararla söz konusu raporları kabul eden BM, afet sonrası barınma hakkına ilişkin olarak şu hususları vurgulamıştır: Devletler ve ilgili aktörler, afet riskini azaltma, önleme ve hazırlıklı olma girişimlerinin yanı sıra afetlere müdahale ve kurtarmanın tüm aşamalarında yeterli bir yaşam standardı hakkının bir bileşeni olarak yeterli barınma hakkına saygı duymalı ve bu hakkı korumalıdır. Devletler bu konuda ulusal veya sosyal köken, mülk, doğum, ırk, renk vb. ayırım yapmaksızın yeterli barınma hakkına saygı duymalı ve onu korumaya ve yerine getirmeye çabalamalıdır. Devletler mağdurların, afet öncesi kullanım durumlarına bakmaksızın ve herhangi bir ayırım gözetmeksizin erişilebilirlik, karşılanabilirlik, oturulabilirlik, kullanım hakkı gibi kriterleri karşılayan konutlara eşit erişimini sağlamalıdır. Devletler gelecekteki afet durumlarında hasarı azaltmayı amaçlayan güvenlik standartlarına uymalıdır. Geçici bir müdahale olarak geçici barınmanın gerekli olduğu durumlar da dahil olmak üzere, afet sonrası ortamlarda, insani yardım, yeniden inşa ve kalkınma müdahaleleri planlanmalı ve bu planlara yeterli barınma hakkı entegre edilmelidir.

Afet riskinin azaltılması, önlenmesi ve hazırlıklı olunması için geliştirilen politikalar, stratejiler ve programların yanı sıra afete müdahale ve kurtarmanın tüm aşamalarında dezavantajlı ve savunmasız kişiler de dikkate alınmalıdır. Uluslararası hukuk ve standartlara uygun olarak, yeniden yapılanmanın tüm aşamalarında engelli kişilerin erişilebilirliği dikkate alınmalıdır. Barınak ve barınma yardımının planlanması ve uygulanmasında mağdur olan kişi ve topluluklarla istişare edilmeli ve bu kişilerin yürütülen çalışmalara katılımı sağlanmalıdır. Yeniden inşa ve iyileştirme programlarında mülkiyet haklarının iadesi

⁵⁵ Rapor hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/431/55/PDF/N2243155.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

⁵⁶ Rapor hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/446/01/PDF/N1144601.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

⁵⁷ Rapor hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/178/63/PDF/G1017863.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

ve tazminat konuları ile kayıtlı mülk sahibi olmayanların durumları dikkate alınarak gerekli önlemler alınmalıdır. Yerinden edilmiş kişilerin veya grupların, özgür ve bilgilendirilmiş bir seçime dayalı olarak güvenli ve onurlu biçimde eski evlerine, topraklarına veya mutad meskenlerine gönüllü olarak geri dönmeleri desteklemeli ve yerinden edilmiş kişiler için yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyon konularında yeterli barınma, tahliye ve yerinden edilmeye ilişkin yönergelere uygun hareket edilmelidir. Kalıcı olarak yer değiştirme vakaları minimumda tutulmalı ve yalnızca tüm alternatif ve daha az rahatsız edici seçenekler tüketildikten sonra açık bir kamu güvenliği sorunu varsa gerçekleştirilmelidir. Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlara yeterli alternatif barınak sağlanması konusunda uygun önlemler alınmalıdır. Afet mağdurlarına hukuki destek sağlanmalıdır.⁵⁸

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi merkezli 7.7 ve Elbistan ilçesi merkezli 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem meydana gelmiştir. Söz konusu depremler Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerimizde ağır yıkımlara neden olmuştur. Söz konusu depremlere ilişkin çok sayıda artçı depremler meydana gelmiştir ve bu artçı sarsıntılarının günümüz itibariyle devam ettiği gözlemlenmektedir. Asrın Felaketi olarak nitelendirilen depremlerde, 2 Mart 2023 tarihi itibariyle 45 bin 89 insan yaşamını kaybetmiştir.

Yaşanan depremler sonucunda Gaziantep’teki 210 bin binadan 3 bin 364’ü yıkılmıştır. Yıkılan binalardaki konut sayısı 5 bin 343’tür. Kahramanmaraş’ta 103 bin binadan 3 bin 752’si yıkılmıştır. Adana’da 148 binada bin 602 bağımsız bölüm yıkık, acil yıkılacak ve ağır hasarlı olarak tespit edilmiştir.⁵⁹ Deprem bölgelerinde, 1 milyon 520 bin binadaki 4 milyon 750 bin bağımsız birimde hasar tespit çalışması yapılmıştır. Hasar tespit çalışması tamamlanan 202 bin binadaki 582 bin bağımsız birimin acil yıkılması gereken, ağır hasarlı ve yıkık nitelikte olduğu tespit edilmiştir.⁶⁰

Yaşanan deprem felaketi nedeniyle diğer illere yoğun şekilde göç dalgası yaşanmıştır. AFAD tarafından açıklanan verilere göre, 24 Şubat 2023 tarihi itibariyle Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elazığ’dan toplam 528.146 kişi tahliye edilmiştir.⁶¹ Barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla 11 ildeki 332 noktada çadır kent alanları oluşturulmuş ve bakanlıklar, ilgili kurum ve kuruluşlar ile uluslararası ülke ve kuruluşlar tarafından sevk edilen 360.167 çadırın

⁵⁸ UN, The right to housing in disasters, conflict and post-conflict settings, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/right-housing-disasters-conflict-and-post-conflict-settings>, (E.T.: 26.02.2023).

⁵⁹ <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-84-bin-726-bina-yikik-acil-yikilacak-ve-agir-hasarli-olarak-tespit-edilmistir-bakanlik-faaliyetleri-38433> (E.T.: 27/02/2023).

⁶⁰ <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-582-bin-bagimsiz-bolum-ve-202-bin-binanin-acil-yikilacak-agir-hasarli-veya-yikik-oldugu-tespiti-ni-yaptik-bakanlik-faaliyetleri-38458> (E.T.: 02/03/2023).

⁶¹ <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-basin-bulteni-35> (E.T.: 27/02/2023).

kurulumu gerçekleştirilmiş olup⁶² 10 il ve 130 noktada konteyner kent kurulumları ise devam etmektedir.⁶³ Afet bölgesinde ve afet bölgesi dışında; çadır, konteyner, Gençlik ve Spor Bakanlığı yurtları, oteller, kamu misafirhaneleri, Milli Eğitim Bakanlığı tesisleri ve diğer tesislerde barınma hizmeti sunulan kişi sayısı ise 1.915.687'dir.⁶⁴

Oluşturulan kamu veya özel kriz yönetim merkezleri, yerli veya yabancı sivil toplum kuruluşları ve bireysel yardım çalışmaları aracılığıyla kurtarma ve ilk yardım çalışmalarına başlanmış, başta barınma hakkı olmak üzere bölge halkının güvenli içme suyuna, yemek pişirme, ısınma ve aydınlatma için gerekli enerjiye, temizlik ve yıkanma donanımına, gıda depolama araçlarına, çöp toplama sistemine, atık su ve katı atık sistemine ve acil yardım hizmetlerine sürdürülebilir bir şekilde erişimlerini sağlamak amacıyla gayret edilmiştir. Yardımların ulaştırılması amacıyla hasar gören havaalanları tamir edilmiş, depremedelerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kamusal binalar yanında, konteyner ve çadır kentlerin kullanılması suretiyle çözüm arayışı içerisinde olunmuştur. Düzenlenen ulusal veya uluslararası yardım kampanyaları ile bölgenin tekrar yapılandırılması için gerekli finansman sağlanmaya çalışılmıştır. Deprem bölgelerinde Cumhurbaşkanlığı kararıyla olağanüstü hal kararı alınmış ve çok sayıda il afet bölgesi ilan edilerek bölgede yaşayanlara, işverenlere, çalışanlara özel imkânlar tanınmış ve kayıpların devlet tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin dört bir yanından evlerini depremedelere ücretsiz açanlar da olmuştur.⁶⁵

Öte yandan depremede vatandaşların, deprem bölgesinden ayrılarak farklı illere göç etmesi veya deprem bölgesinde güvenle yaşanabilecek ev sayısındaki önemli düşüş, hem ülke genelinde hem de deprem bölgelerinde barınacak ev ihtiyacının artmasına yol açmıştır. Nitekim BM kalkınma uzmanları, ülkenin güneyinde 1,5 milyon kişinin evsiz kaldığını belirtmektedir.⁶⁶ Yaşanan bu ihtiyaca binaen özellikle konut kira fiyatlarında hem deprem bölgelerinde hem de göç alan bölgelerde ciddi artışların yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda kiraların iki, üç katına çıktığı,⁶⁷ depremede vatandaşların

⁶² <https://twitter.com/AFADBaskanlik/status/1631212753082892291> (E.T.: 02/03/2023).

⁶³ <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-adiyaman-a-yaklasik-15-bin-kisinin-yasayacagi-3-bin-gecici-barinma-evleri-yapiliyor-bakanlik-faaliyetleri-38457> (E.T.: 02/03/2023); <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nurdaginda-16-bin-depremeden-barinacagi-konteyner-kent-kuruluyor-42227803> (E.T.:02/03/2023); <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/malatyadaki-dev-konteyner-kent-havadan-goruntulendi/2827970> (E.T.: 02/03/2023); <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahraman-marasta-konteyner-ve-cadir-kentlere-yerlestirilen-depremedelerin- ihtiyaclari-karsilaniyor/2834422> (E.T.: 02/03/2023).

⁶⁴ <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> (E.T.: 02/03/2023).

⁶⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/deprem-firsatcilari-ortaya-cikti-kiralar-4-bin-liradan-15-bine-liraya-cikti-emlakci-utaniyoruz-42219537> (E.T.: 27/02/2023).

⁶⁶ <https://turkiye.un.org/tr/220232-bm-kalkinma-uzmanlari-deprem-felaketinin-ardindan-turkiyede-15-milyon-kisinin-evsiz-kaldigi> (E.T.: 27/02/2023).

⁶⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/deprem-firsatcilari-ortaya-cikti-kiralar-4-bin-liradan-15-bine-liraya-cikti-emlakci-utaniyoruz-42219537> (E.T.: 27/02/2023).

yoğunlukla göçtüğü Ankara, Mersin ve Elazığ⁶⁸ illerinde kiralardaki fahiş artışların dikkat çektiği⁶⁹, İstanbul'da da söz konusu kira artışlarının yaşandığı,⁷⁰ Tokat'ta evini fahiş fiyata kiraya vermek isteyen bir kişinin tespit edilerek hakkında yasal işlem yapıldığı⁷¹ şeklinde çok sayıda iddia basına yansımıştır. Ayrıca sıklıkla tercih edilen emlak sitelerinden elde edilen verilere göre depremin yaşandığı 06.02.2023 tarihinden sonra ülke genelinde kira fiyatlarında genel bir artış eğiliminin olduğu, özellikle Ankara ve Mersin illerindeki kira fiyatlarının bir ayda yaklaşık olarak %70-75 oranında, Muğla'da ise yaklaşık %50 oranında bir artışın yaşandığını gözlemlenmiştir.⁷²

⁶⁸ <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/firsatcilar-yine-is-basinda-elazigda-800-liralik-kiralar-4-bine-cikti-6903040> (E.T.: 01.03.2023).

⁶⁹ <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/deprem-sonrasi-artan-goc-nedeniyle-mersin-ankara-gibi-illerde-kiralik-ev-fiyatlari-patladi-2051588> (E.T.: 27/02/2023).

⁷⁰ <https://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/deprem-felaketi-umurlarinda-degil-istanbul-da-da-goruldu-dusundukleri-tek-bir-sey-var/460953/> (E.T.: 27/02/2023).

⁷¹ <https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/depremedeye-fahis-kira-cezasiz-kalmadi-yasal-islem-yapildi-2875281> (E.T.: 27/02/2023).

⁷² Söz konusu veriler, yapılan görüşmeler neticesinde sahibinden.com isimli emlak sitesinden temin edilmiştir.

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

IV. DOĞAL AFET ZAMANLARINDA EŞİTLİK İLKESİ VE AYRIMCILIK YASAĞI

Barınma hakkı, "eşitlik" mefhumunu esas alan sosyal adalet kavramı ile ilişkili olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede barınma hakkının korunmasına yönelik alınan tedbirler de dâhil afet yönetiminin her aşamasında sosyal adaletin ve temel insan hakları ilkelerinin gözetilmesi son derece önemlidir. Afet durumlarında mağdurların güvenli olmayan yeniden yerleşim, mülk iadesi ve yerinden edilme gibi çeşitli insan hakları sorunlarıyla karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Bu zorluklar, afet yönetiminin farklı aşamalarında ortaya çıkabilmektedir.⁷³ Ayrıca doğal afetlerin sonuçlarından etkilenen kişilerin sıklıkla karşılaştığı sorunlar arasında yardıma eşit olmayan erişim ve yardım sağlanmasında ayrımcılık da sayılmaktadır.⁷⁴

İnsan hakları perspektifinden, doğal afetlerden etkilenen nüfusun ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, servet, doğum, yaş, engellilik veya başka durumlar temelindeki her türlü ayrımcılığa karşı korunma hakkı önem arz etmektedir.⁷⁵ Afet durumlarında mal ve hizmetlerin sağlanmasında söz konusu temellere dayalı hiçbir ayırım yapılmamalıdır.⁷⁶ Ayrımcılık hem kasıtlı ayrımcılığı hem de ayrımcı etkisi olan politikaları veya faaliyetleri içermektedir. Afetten doğrudan etkilenen kişiler, afetten dolaylı olarak etkilenenler ya da mağdurlar arasındaki eşitsizlik ve ayrımcılığı önlemek afet yardımının en karmaşık zorluklarından biridir.⁷⁷

⁷³ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-92722-0_11#:~:text=Victims%20of%20disasters%20face%20various,different%20phases%20of%20disaster%20management, (E.T.: 26/02/2023).

⁷⁴ <https://www.brookings.edu/on-the-record/natural-disasters-human-rights-and-the-role-of-national-human-rights-institutions/>, (E.T.: 26/02/2023).

⁷⁵ Human Rights and Natural Disasters, Operational Guidelines and Field and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, s. 10, <https://www.refworld.org/pdfid/49a2b8f72.pdf>, (E.T.: 27/02/2023).

⁷⁶ A.g.e., s. 32.

⁷⁷ A.g.e., s. 10.

Volkanik patlamalar, tsunamiler, seller, kuraklık, toprak kaymaları veya depremler konutları yok ederek etkilenen nüfusu evlerini veya yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlamakta ve çok sayıda insan ülke içinde yerinden olmaktadır. Yerinden edilme ne kadar uzun sürerse insan hakları ihlalleri riskinin de o kadar artacağı, özellikle ayrımcılık ve ekonomik, sosyal ve kültürel hak ihlallerinin zaman içinde daha sistematik hale gelme eğiliminde olduğu ifade edilmektedir.⁷⁸

Bu minvalde barınma hakkıyla ilişkili olarak yeterli konut hakkının, ayrımcılığı önlemeyi de kapsadığı belirtilmektedir.⁷⁹ Afet durumlarında, mümkün olan en kısa sürede uluslararası insan hakları hukuku açısından yeterli gerekliliklerin sağlanarak, acil barınaktan geçici barınağa veya kalıcı barınmaya hızlı geçişi sağlamak için herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygun önlemler alınması gerektiği ortaya konulmaktadır.⁸⁰

Sosyal adaletin sağlanmasında referans noktası olarak gözetilen "eşitlik ilkesi", belirli durumlarda devletlerin ayrımcılığa neden olan veya ayrımcılığın devam etmesine yardımcı olan koşulları azaltmak veya ortadan kaldırmak için pozitif ayrımcılık yapmasını gerektirebilir. Buradaki amaç, eşit olmayan durumda olan kişilere eşit fırsat ve imkânlar sunulması ve bu sayede onların önlerinde engel teşkil eden koşulların azaltılmasıdır. Çoğu zaman birbiri yerine ve aynı şeyi ifade etmek için kullanılan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, aynı ve benzer durumdaki kişiler için aynı muamelede bulunmayı, aynı durum ve koşullar altında olmayanlar için ise farklı muamelede bulunmayı ifade etmektedir.

A. Dezavantajlı Gruplar

Afet yönetimi çerçevesinde alınan tedbirler bakımından dezavantajlı grupların durumuna ayrıca değinilmelidir. Deprem felaketi her ne kadar dil, din, ırk, renk, cinsiyet ayırt etmeksizin yıkıma sebep olsa da çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı konumdaki kişiler üzerinde daha ağır etkilere neden olabilecektir. Afetlerin genellikle yoksullar, yaşlılar ve engelliler üzerinde en kötü etkiye sahip olduğu ve toplumsal eşitsizliği büyüttüğünün altı çizilmektedir.⁸¹

Sosyal devlet ilkesi çerçevesinde ekonomik anlamda zayıf konumda bulunan kişiler için birtakım destekleme politikaları söz konusu olmaktadır. Tarihsel perspektifte farklı dönemlerde kabul edilen anayasalarda konut hakkına yaklaşım açısından çeşitli ilkeler

⁷⁸ A.g.e., s. 1.

⁷⁹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, The Right to Adequate Housing, Fact Sheet No. 21/Rev. 1, s. 6.

⁸⁰ Human Rights and Natural Disasters, Operational Guidelines and Field and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, s. 47; IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters, Ocak 2011, s. 41, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/OperationalGuidelines_IDP.pdf (E.T.: 26/02/2023).

⁸¹ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-92722-0_11#:~:text=Victims%20of%20disasters%20face%20various,different%20phases%20of%20disaster%20management, (E.T.: 26/2/2023).

kabul edilmiştir. Bu çerçevede ülkemizde sosyal devlet olmanın gereği olarak, alt ve orta gelir grubundaki vatandaşlarımız olanaklar dâhilinde desteklenmiştir.⁸²

Devletler barınma hakkını etkili biçimde korumak için dezavantajlı konumda olan bireylerin ve grupların özel durumlarına dikkat ederek amaç veya etki bakımından ayrımcılığa uğramamalarını sağlamak için pozitif önlemler almalıdır.⁸³ Bu kapsamda konut politikalarında en çok ihtiyaç duyan kesimlerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Konut ve barınma hakkı bakımından dezavantajlı kişilerin durumuna yönelik özel tedbirler alınması, eşitliğin sağlanması açısından elzemdir. Bazı grupları göz ardı ederek veya onlara karşı doğrudan ayrımcılık yaparak iyileştirme çabaları, önceden var olan dezavantaj kalıplarını devam ettirebilir ve hatta güçlendirebilir.⁸⁴

Deprem sonrası maddi olanağı olmayan kişiler açısından birden fazla ailenin yeterli büyüklükte olmayan evlerde kalması söz konusu olmuştur. Kalabalık, gürültülü, uygun koşulları sağlamayan barınma koşulları çocukların gelişimini ve sağlığını olduğu kadar öğrenme ve oyun oynama kapasitelerini de baltalamaktadır.⁸⁵ Uygun koşullarda olmayan barınma çocukların genel refahı üzerinde etkili olduğu kadar sağlık, eğitim gibi temel haklarından yararlanmalarını da engellemektedir.

Engelliler açısından deprem sonrası dönemde erişilebilirlik önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Fiziksel çevre, acil hizmetlere erişim, ulaşım, bilgi ve iletişim ile kamuya açık hizmetlere erişimin sağlanması Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de (EHİS) yer alan hakların çoğunun tam olarak yaşama geçirilmesi için önemli bir ön koşuldur. Sözleşme'nin "Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar" başlıklı 11'inci maddesinde şu düzenleme yer almaktadır:

*"Taraflar Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve **doğal afetler de dâhil olmak üzere** risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dâhil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır."*

EHİS'in ilgili düzenlemesi kapsamında, doğal afet durumlarında engelli bireylerin korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Bu çerçevede konut ve barınma hakkının korunması açısından alınan tedbirler yönünden ulaşım, haberleşme ve fiziksel çevre bakımından erişilebilirliğin sağlanması, ayrımcılık

⁸² Gökhan Kalağan, "Türkiye'de Kentsel Haklar: Sosyal Devlet Bağlamında Konut Hakkı Üzerine Bir İnceleme", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2021, s. 85-106.

⁸³ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf, s.16, (E.T.: 27/2/2023).

⁸⁴ A.g.e., s. 9.

⁸⁵ A.g.e., s. 18.

yasağının hayata geçirilmesi bakımından önemli bir ihtiyaçtır. Sözleşme'nin 11'inci maddesine göre; tehlike, doğal afet ve silahlı çatışma durumlarında, engelli bireylerin yaşamlarını korumak ve refahlarını sağlamak amacıyla acil hizmetler engelli bireyler için erişilebilir olmalıdır. Erişilebilirlik afet sonrası yeniden inşa çabalarında da öncelikli olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle, afet riski azaltımının erişilebilir ve engelliliği içermeci olması gerekmektedir.

Engellilik alanındaki ulusal vizyonun ve yol haritasının ortaya koyulması amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanan Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025), 3 Aralık 2022 Dünya Engelliler Günü'nde ilan edilmiştir.⁸⁶ Eylem Planı'nın "*Bilgi ve iletişim teknolojileri ile elektronik hizmet sistemlerinin erişilebilirliğinin artırılması*" başlıklı 6 numaralı hedefi kapsamında kamu kurumları tarafından kurumsal sosyal medya hesapları üzerinden yapılan bilgilendirmelerin erişilebilir formatlarda sunulması gerektiği düzenlenmiş ve tüm kamu kurum ve kuruluşları bu hedefin gerçekleştirilmesinde sorumlu tutulmuştur. Bu kapsamda konut ve barınma hakkının korunması açısından depremde zarar görmüş engelli bireylerin söz konusu imkânlara erişimi için kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan bilgilendirme ve duyuruların farklı engel türleri de gözetilmek kaydıyla erişilebilir yapılması hayati önem taşımaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından ayrımcılık, objektif ve makul bir neden olmaksızın, aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunmak şeklinde tanımlanmıştır.⁸⁷ AİHM, farklı muamelenin objektif ve makul bir nedene dayanması hususunu ise belirli kriterler çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu durumda ilk olarak, demokratik bir toplumda geçerli olan ilkeler göz önünde bulundurulmak suretiyle söz konusu tedbirin amacı ile etkileri arasındaki ilişki değerlendirilmelidir. Sözleşme'de belirtilen bir hakkın kullanılmasının ardındaki muamele farklılığının yalnızca meşru bir amaca yönelik olması tek başına yeterli değildir. Ayrımcılık yasağı gerçekleştirilmek istenen amaç ile kullanılan araçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisi bulunmadığı takdirde de aynı şekilde ihlal edilmektedir.⁸⁸ AİHM tarafından güncel içtihatlarda ayrımcılık kısaca, "*göreceli olarak benzer durumda olan kişilere nesnel ve makul bir gerekçesi olmaksızın farklı davranılması*" olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹ Anayasa Mahkemesi ise eşitlik kavramını, "*herhangi bir nesnel ve makul dayanağı olmaksızın aynı durumdaki bireylere farklı muamelede bulunulması*" olarak tanımlamıştır.

⁸⁶ Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025), <https://www.aile.gov.tr/duyurular/engelli-haklari-ulusal-eylem-planı-2023-2025-yayimlandi/>, (E.T.: 26/02/2023).

⁸⁷ AİHM, Willis v. Birleşik Krallık, 36042/97, para. 48, AİHM, Okpisz v. Almanya, 59140/00, para. 33.

⁸⁸ AİHM, Belçika'da Eğitim Dili Davası, 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23/07/1968, para. 10.

⁸⁹ AİHM, Zarb Adami/ Malta, 17209/02, 20/06/2006, para. 71.

Eşitliği tesis etme ve ayrımcılık yapmama ilkeleri uluslararası insan hakları hukukuna sıkı sıkıya bağlıdır. Uluslararası insan hakları hukukunda eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına ilişkin olarak birtakım düzenlemeler ortaya konulduğu gibi bölgesel ve uluslar üstü düzeyde de konuya ilişkin bağlayıcı metinler kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)⁹⁰ kapsamında barınma hakkı, devletlerin “yaşam hakkının korunması” (md. 2),⁹¹ “özel hayata ve aile yaşamına saygı” (md. 8)⁹² ve “ayrımcılıktan korunma” (md. 14)⁹³ konularındaki yükümlülükleri çerçevesinde ele alınmıştır. AİHS’nin 14’üncü maddesine göre Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan güvence altına alınmaktadır.

Öte yandan Avrupa Konseyi Avrupa Sosyal Şartında (1961) sosyal haklardan yararlanmanın ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi görüş, milliyet veya sosyal köken temelinde ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınması gerektiği belirtilmiştir.⁹⁴ Yine Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şart’ında belirtilen haklardan yararlanmanın, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum gibi herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınacağı düzenlenmiştir.⁹⁵

Ulusal düzeyde ayrımcılık yasağı ve eşitlik konusunda yürürlükte olan bazı hükümler bulunmaktadır. Bu kapsamda Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10’uncu maddesinde herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ve çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı ifade edilmiştir.

⁹⁰ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (E.T.: 26/02/2023).

⁹¹ MADDE 2 - Yaşam hakkı.

1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasamın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

⁹² MADDE 8 - Özel ve aile hayatına saygı hakkı.

Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

⁹³ MADDE 14 - Ayrımcılık yasağı.

Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.

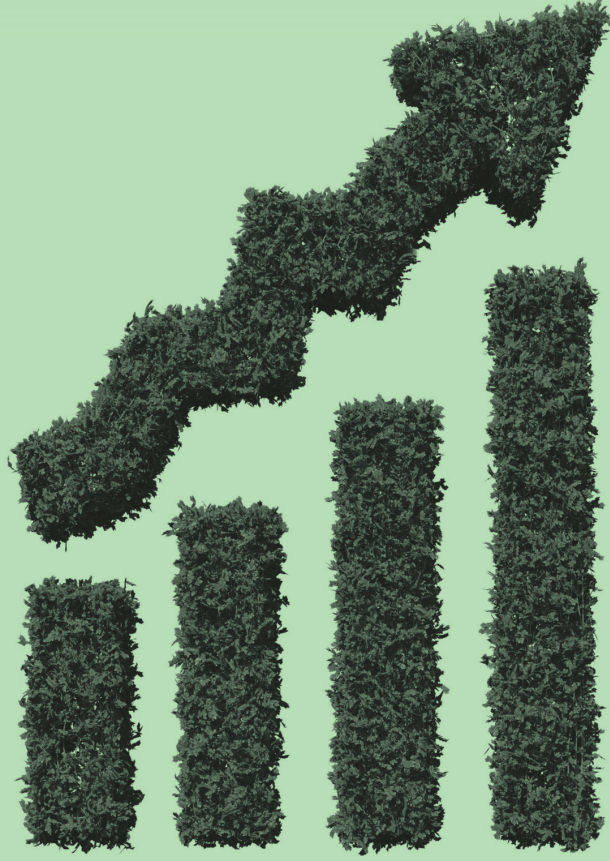
⁹⁴ Avrupa Sosyal Şartı, <https://rm.coe.int/168006b642> , (E.T.: 26/02/2023).

⁹⁵ Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, <https://rm.coe.int/168007cf93> , (E.T.: 26/02/2023).

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

V. AFET DURUMLARINDA AYRIMCILIK YASAĞI VE TİHEK

Afet gibi zorlu dönemlerde ayrımcılık yasağı bakımından yasal mevzuatın varlığı ve uygulanmasının sağlanması önem taşımaktadır. Mevcut yargısal mekanizmaların yanı sıra şikâyet alabilen, inceleme ve araştırma yetkisine ve yeterli kaynaklara sahip yargı dışı mekanizmalar etkili çözümler sunabilmektedir. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi görevini yerine getirmek üzere 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Kanun'la Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) kurulmuştur.

TİHEK, 6701 sayılı Kanun çerçevesinde ayrımcılık yasağı ihlallerini resen incelemekle yetkili olduğu gibi başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle de görevlendirilmiştir. 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun "Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı" başlıklı 3'üncü maddesi şöyledir:

"(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir.

(2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır. (...)

(4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür."

6701 sayılı Kanun çerçevesinde ayrımcılık yasağı ihlalden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvuru yapabilmektedir. Kuruma başvuru, illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da yapılabilmektedir. 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında ayrımcılık temelleri "**cinsiyet,⁹⁶ ırk, renk, dil,⁹⁷ din, inanç, mezhep,⁹⁸ felsefi ve siyasi görüş,⁹⁹ etnik köken,¹⁰⁰ servet,¹⁰¹ doğum,¹⁰² medeni hâl,¹⁰³ sağlık durumu,¹⁰⁴ engellilik¹⁰⁵ ve yaş¹⁰⁶**" şeklinde sayılmıştır. 6701 sayılı Kanun'da sayılan söz konusu 15 ayrımcılık temelinden en az biri ile bağlantılı olarak ayrımcılık yapıldığı iddiasıyla TİHEK'e başvurulabilmektedir.

6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık türleri" başlıklı 4'üncü maddesinin birinci fıkrasında, ayrımcılık türleri:

"a) Ayrı tutma b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama c) Çoklu ayrımcılık ç) Doğrudan ayrımcılık d) Dolaylı ayrımcılık e) İşyerinde yıldırma f) Makul düzenleme yapmama g) Taciz ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık" olarak sıralanmıştır.

6701 sayılı Kanun'un başlıklı 5'inci maddesinin birinci fıkrasında ayrımcılık yasağının kapsamı şu şekilde ifade edilmiştir:

"Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya

⁹⁶ Cinsiyet Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Cinsiyet-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

⁹⁷ Dil Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/dil-temelinde-ayrimcilik>, (E.T.: 26.02.2023).

⁹⁸ Din, İnanç ve Mezhep Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/din-inanc-ve-mezhep-temellerinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

⁹⁹ Felsefi ve Siyasi Görüş Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/pdf/qeeo3w.pdf> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰⁰ Irk, Renk ve Etnik Köken Temellerinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Irk-Renk-ve-Etnik-Koken-Temellerinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰¹ Servet Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/servet-temelinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰² Doğum Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/dogum-temelinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰³ Medeni Hal Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Medeni-Hal-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰⁴ Sağlık Durumu Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/pdf/p089gk.pdf> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰⁵ Engellilik Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Engellilik-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi> , (E.T.: 26/02/2023).

¹⁰⁶ Yaş Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/yas-temelinde-ayrimcilik> , (E.T.: 26/02/2023).

da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar."

Mezkûr Kanun'un 5'inci maddesinin üçüncü fıkrasında ise şu hüküm yer almaktadır:

*"Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenler, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, **bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz."***

6701 sayılı Kanun'da doğrudan ayrımcılık ve dolaylı ayrımcılık tanımlarına da yer verilmektedir. Bu çerçevede doğrudan ayrımcılık, bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını 6701 sayılı Kanun'da sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameledir. Dolaylı ayrımcılık ise, bir gerçek veya tüzel kişinin, görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda, 6701 sayılı Kanun'da sayılan ayrımcılık temelleriyle bağlantılı olarak, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından nesnel olarak haklılaştırılmayan dezavantajlı bir konuma sokulması şeklinde tanımlanmıştır.

Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında artan konut fiyatları açısından ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin gözetilmesi son derece önemlidir. 6701 sayılı Kanun uyarınca taşınır ve taşınmaz malların satış ve kiralama süreçlerinin hiçbir aşamasında ayrımcılık yapılmaması gerekmektedir. Mezkûr Kanun uyarınca, deprem bölgelerinden gelen vatandaşlarımızla yapılacak satış ve kiralama süreçlerinde konut ve barınma hakkının en temel insan haklarından biri olduğu ve bu süreçlerde herhangi bir ayrımcı muamelede bulunulmaması gerektiği hususları ilgililerce göz önünde bulundurulmalıdır.

6701 sayılı Kanun'un ilgili hükümleri doğrultusunda depremzedelere ev verilmemesi veya ev kiralamada yüksek kira bedeli istenmesi gibi uygulamalar, taşınmazların kiralanması ve kira akdinin şartlarının belirlenmesi kapsamında değerlendirilebilecek ve Kanun'da sınırlı sayıda belirtilen ayrımcılık temellerinden en az biriyle ilgili olması durumunda araştırma ve inceleme konusu yapılabilecektir. Nitekim kişinin bir ev kiralamaktan veya satın almaktan alıkonulması, kişiden daha fazla ücret alınması veya kişiye şartları daha kötü bir sözleşme teklif edilmesi, zorla tahliye edilmesi, ortak bahçe gibi tesisleri kullanmanın engellenmesi veya bunları kullanmanın zorlaştırılması gibi

haksız etkiler doğuran davranışların ayrımcılık yasağının ihlalini gündeme getirebileceği ifade edilmektedir.¹⁰⁷

Ayrımcılık yasağı kapsamında başvurular ve resen gerçekleştirilen incelemeler sonucunda ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verilmesi halinde ihlal kararı ile birlikte ilgililer hakkında idari yaptırım kararı verilebilmektedir. 2023 yılı itibarıyla yeniden değerlendirme sonucunda verilebilecek idari para cezasının alt sınırı 5.958 TL, üst sınırı ise 89.571 TL'dir.

Bu kapsamda Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu tarafından kiralama süreçlerinde ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine ilişkin kararlar alınmış ve kararlar neticesinde idari yaptırım cezası uygulanmıştır. Burada manevi yaptırım boyutunun daha önemli olduğu ve ayrımcılıkla mücadele anlamında verilen idari para cezaları neticesinde kamuoyunda farkındalığın artırılmasının esas amaç olduğu vurgulanmalıdır.

¹⁰⁷ <https://www.citizensadvice.org.uk/housing/discrimination-in-housing/checking-if-its-discrimination/check-if-your-housing-problem-is-discrimination/step-3-check-if-your-problem-counts-as-type-of-discrimination/> , (E.T.: 26/02/2023).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tüm toplumu derinden etkileyen doğal afetlerin, doğrudan etkilenen kişiler ve aileleri üzerinde yıkıcı etkileri olabilmektedir. Can kayıplarıyla birlikte mal ve geçim kaynaklarının kaybı sonucunda toplumun iyileşmesi uzun süreler alabilmektedir. Barınma hakkı, temel bir insan hakkı olarak insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmenin asgari şartlarından birisidir. Elverişli ve yeterli imkânlarda bir konutta yaşama hakkının bileşenlerinden birisi, yaşanılacak konutun “uygun bir fiyatla edinilebilmesi” anlamına gelmektedir.

Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında deprem bölgesine yakın illere doğru yaşanan göçlerle birlikte konut talepleri artmıştır. Çok sayıda vatandaşımız evlerini depremzedelere ücretsiz olarak açsa da artan konut taleplerini fırsata çevirmeye çalışan bazı kişiler konut kiralalarını ciddi anlamda yükseltmeye başlamıştır. Doğal afet fırsat bilerek zor durumda olan insanlar üzerinden daha fazla gelir elde etme hırslarının ahlaki olduğundan bahsedilmesi mümkün değildir. Barınma hakkının ihlali anlamına gelecek yüksek kira artışları yalnızca depremden doğrudan etkilenenleri değil toplumun tümü üzerinde vicdani ve ahlaki açıdan sarsıcı etkiler yaratacaktır. Böyle günlerde, toplumun her kesimi için kolektif bir sorumluluk doğmaktadır. Bu nedenle de herkes, hiçbir ayrımcılık gözetmeden depremzede vatandaşların yeterli ve elverişli koşullarda barınma hakkına saygı duyarak haklarının kullanımını korumaya ve yerine getirmeye çaba göstermelidir.

Doğal afetler toplumun her kesimini etkilese de dezavantajlı durumda olan kişilerin toplumsal ön yargılar, istihdama erişimlerinin kısıtlı olması gibi nedenlerle mevcut durumlarının daha da kötüleşerek yoksullaşmaları gündeme gelecektir. Depremler sonrası artan konut fiyatlarının dezavantajlı

gruplar üzerindeki etkisinin azaltılması ve ortadan kaldırılması amacıyla alınan tedbirlerin sürdürülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Konut fiyatlarını fahiş seviyede artıran kişi ve kurumlar hakkında gerekli yasal işlemlerin yapılması önem arz etmektedir. Bunun yanında sosyal politika tedbirlerinin alınması ve kamusal desteklerin sağlanmasına yönelik sarf edilen çabanın devamı barınma hakkının eşitlik temelinde hayata geçirilmesi açısından elzemdir.

Yaşanan deprem nedeniyle yürütülen veya yürütülecek olan çalışmalarda afet mağdurlarına barınma hakkının gereği gibi sağlanması konusunda şu tespitlerin yapılması mümkündür:

- ✍ Fay hatlarının etki sahasında yapılmış veya yapılacak olan konutlar ya da konut inşaat faaliyetleri "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "iskân yeri" ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.
- ✍ Afet sonrasında oluşturulacak yeni yerleşim birimlerinin fay hatlarının etki sahasından uzak bölgelerde bulunması, "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "iskân yeri" ilkesinin bir gereğidir.
- ✍ Barınma konusundaki geçici çözümlerin hijyenik, çevresel ve mevsimsel koşullar dikkate alındığında uzun süreli olmaması, bu konuda kalıcı çözümlerin gerçekleştirilmesi "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "oturulabilirlik" ilkesinin bir gereğidir.
- ✍ Depremde fay hatlarının etki sahasında bulunan az veya çok hasar gören konutlarda yaşanmaya devam edilmesi "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "oturulabilirlik" ilkesine aykırıdır.
- ✍ Ülke genelinde meydana gelen/getirilen fahiş konut kira artışları, "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "karşılabilirlik" ilkesine aykırıdır.
- ✍ Deprem sonrası yapılacak konutlarda uygun fiyatlandırma politikasının takip edilmesi "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "karşılabilirlik" ilkesinin bir gereğidir.
- ✍ Afet bölgesindeki çocuklar, hastalar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı kişiler için barınma imkânının sağlanması "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "erişilebilirlik" ilkesinin bir gereğidir.
- ✍ Son olarak afet bölgesinde bulunan kişilere yönelik düzenlenen yardım kampanyaları ile alınan olağanüstü hal kararlarının "yeterli konut hakkının" bir unsuru olan "kullanım hakkının yasal güvenliğinin sağlanması" ilkesi ile "hizmet, malzeme, tesis ve altyapının kullanılabilir olması" ilkesinin gerekleri olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

1357 sayılı TBMM Kararı, 03.03.2023 tarihli ve 32121 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/03/20230303-7.pdf> (E.T.: 03.03.2023).

1982 Anayasası.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu.

6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 08.02.2023 tarihli ve 32098 sayılı Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230208-1.pdf> (E.T.: 03.03.2023).

AİHM, Belçika'da Eğitim Dili Davası, 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64.

AİHM, Okpisz / Almanya, 59140/00.

AİHM, Willis / Birleşik Krallık, 36042/97.

AİHM, Zarb Adami/ Malta, 17209/02.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

Avrupa Sosyal Şartı.

Balakrishnan Rajagopal, "Spatial segregation and the right to adequate housing", https://www.google.com/search?q=%E2%80%9CSpatial+Segregation+and+the+Right+to+Adequate+Housing%E2%80%9D&rlz=1C1GCEU_trTR930TR930&oq=%E2%80%9CSpatial+Segregation+and+the+Right+to+Adequate+Housing%E2%80%9D&aqs=chrome..69i57j0i22i30.1010j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8 ,(E.T.: 24/02/2023).

Birleşmiş Milletler, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 No'lu Genel Yorum (Yeterli Konut Hakkı), 6'ncı Oturum (1991).

Cinsiyet Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Cinsiyet-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

Dil Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/dil-temelinde-ayrimcilik> , (E.T.: 26/02/2023).

Din, İnanç ve Mezhep Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/din-inanc-ve-mezhep-temellerinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

Doğum Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/dogum-temelinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

Enes Yalçın, Selçuk Aslan, "Konut Hakkı ve Konut Sektörüne 2013-2016 Dönemi Konya Özelinde Bakış", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 38, 2017, s. 95-111.

Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025), <https://www.aile.gov.tr/duyurular/engelli-haklari-ulusal-eylem-plan-2023-2025-yayimlandi/> , (E.T.: 26/02/2023).

Engellilik Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Engellilik-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi> , (E.T.: 26/02/2023).

Ersin Bayra, "Büyük Doğu Japonya Depremi Sonrası Japon Mevzuatında Görülen Eksikliklerin Düzeltmesi Bağlamında Deprem ve Hukuk", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2, 2021, s. 1191-1206.

Felsefi ve Siyasi Görüş Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/pdf/qeeo3w.pdf> , (E.T.: 26/02/2023).

Gökhan Kalağan, "Türkiye'de Kentsel Haklar: Sosyal Devlet Bağlamında Konut Hakkı Üzerine Bir İnceleme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 2021, s. 85-106.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı.

<http://sorular.rightsagenda.org/Uploads/ESKH%20MEV/ESKH%204%20No%E2%80%99lu%20Genel%20Yorum.pdf> (E.T.: 27/02/2023).

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstream/handle/11543/132/ss549.pdf?sequence=1&isAllowed=y%7CDeprem> (E.T.: 02/03/2023).

<https://afadyardimmarket.gov.tr/> (E.T.: 02/03/2023).

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/431/55/PDF/N2243155.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/178/63/PDF/G1017863.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/446/01/PDF/N1144601.pdf?OpenElement> (E.T.: 27/02/2023).

https://edition.cnn.com/middleeast/live-news/turkey-syria-earthquake-updates-2-10-23-intl/h_12e50ef659d9fb6a6616761589e67c03 (E.T.: 02/03/2023).

https://en.wikipedia.org/wiki/Lists_of_earthquakes (E.T.: 02/03/2023).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021IP0020> (E.T.: 27/02/2023).

<https://finans.mynet.com/haber/detay/ekonomi/deprem-felaketi-umurlarinda-degil-istanbul-da-da-goruldu-dusundukleri-tek-bir-sey-var/460953/> (E.T.: 27/02/2023).

<https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/971> (E.T.: 02/03/2023).

<https://gsb.gov.tr/haber-detay.html/972> (E.T.: 02/03/2023).

<https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> (E.T.: 27/02/2023).

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-92722-0_11#:~:text=Victims%20of%20disasters%20face%20various,different%20phases%20of%20disaster%20management, (E.T.: 26/02/2023).

<https://tihek.gov.tr/20-subat-dunya-sosyal-adalet-gunu-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

<https://turkiye.un.org/tr/220232-bm-kalkinma-uzmanlari-deprem-felaketinin-ardindan-turkiyede-15-milyon-kisinin-evsiz-kaldigi> (E.T.: 27/02/2023).

<https://twitter.com/AFADBaskanlik/status/1631212753082892291> (E.T.: 02/03/2023).

<https://twitter.com/AFADBaskanlik/status/1631342645858508801?t=G0XMQxCiETnm-Zy8MHwl5rA&s=08> (E.T.: 02.03.2023).

<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmarasta-konteyner-ve-cadir-kentlere-yerlestirilen-depremzedelerin-ihtiyaclari-karsilaniyor/2834422> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/malatyadaki-dev-konteyner-kent-havadan-goruntulendi/2827970> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/turkiye-tek-yurek-kampanyasi-duzenlendi/2820974> (E.T.: 07.03.2023).

<https://www.afad.gov.tr/cumhurbaskanimiz-sn-erdogan-depremzedelerimize-15-bin-lira-tasinma-yardimini-bugun-itibariyla-odemeye-basliyoruz-merkezicerik> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.afad.gov.tr/kahramanmaras-pazarcikta-meydana-gelen-deprem-hk-basin-bulteni-2> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-basin-bulteni-35> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-36> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.brookings.edu/on-the-record/natural-disasters-human-rights-and-the-role-of-national-human-rights-institutions/> , (E.T.: 26/02/2023).

<https://www.citizensadvice.org.uk/housing/discrimination-in-housing/checking-if-its-discrimination/check-if-your-housing-problem-is-discrimination/step-3-check-if-your-problem-counts-as-type-of-discrimination/> , (E.T.: 26/02/2023).

<https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-582-bin-bagimsiz-bolum-ve-202-bin-binanin-acil-yikilacak-agir-hasarli-veya-yikik-oldugu-tespitini-yaptik-bakanlik-faaliyetleri-38458> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-84-bin-726-bina-yikik-acil-yikilacak-ve-agir-hasarli-olarak-tespit-edilmistir-bakanlik-faaliyetleri-38433> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-adiyaman-a-yaklasik-15-bin-kisinin-yasayacagi-3-bin-gecici-barinma-evleri-yapiliyor-bakanlik-faaliyetleri-38457> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/deprem-sonrasi-artan-goc-nedeniyle-mer-sin-ankara-gibi-illerde-kiralik-ev-fiyatlari-patladi-2051588> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.evimyuvanolsun.org/> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/deprem-firsatcilari-ortaya-cikti-kiralar-4-bin-lira-dan-15-bine-liraya-cikti-emlakci-utaniyoruz-42219537> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nurdaginda-16-bin-depremzedenin-barinacagi-konteyner-kent-kuruluyor-42227803> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.ntv.com.tr/galeri/ntvpara/fahis-kira-artistina-uclu-denetim-331-bin-liraya-kadar-para-cezasi,BygrNZ-OSU6kBCg46XFp3w/vs9ey5xkd0ynQ5Dh97-1Ew> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/ankara-ve-diyarbakirda-deprem-sonrasi-fahis-kira-artistina-sorusturma,c23LrID-yUm2GxrcMIWHAA> (E.T.: 02/03/2023).

<https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/human-right-adequate-housing> (E.T.: 27/02/2023).

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf, s.16, (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.refworld.org/docid/4a49f6062.html> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/depremzedeye-fahis-kira-cezasiz-kalmadi-yasal-islem-yapildi-2875281> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.tihek.gov.tr/deprem-felaketi-sonrasi-artan-konut-fiyatlarina-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.tihek.gov.tr/ulkemizde-yasanan-deprem-felaketine-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T.: 27/02/2023).

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremzedelere-fahis-kira-fiyati-veren-ilanlarla-ilgili-sorusturma-749642.html> (E.T.: 02/03/2023).

Human Rights and Natural Disasters, Operational Guidelines and Field and Field Manual on Human Rights Protection in Situations of Natural Disaster, <https://www.refworld.org/pdfid/49a2b8f72.pdf> , (E.T.: 27/02/2023).

IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters, Ocak 2011, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/OperationalGuidelines_IDP.pdf , (E.T.: 26/02/2023).

İrk, Renk ve Etnik Köken Temellerinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Irk-Renk-ve-Etnik-Koken-Temellerinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> (E.T.: 26/02/2023).

Medeni Hal Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/Medeni-Hal-Temelinde-Ayrimcilik-El-Kitabi-Yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

Muharrem Kılıç, Konut Hakkının Sosyopolitiği: Sosyal Haklar Sistematiği Açısından Bir Çözümleme", *Anayasa Yargısı*, Cilt: 37, Sayı: 2, 2020, s. 67-112.

Nurten İnce, İmam Bakır Kanlı, Burak Hamza Eryiğit, "İnsan Hakkı Olarak Konut Hakkı", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3/2, 2017, s. 21-36.

Oya Boyar, Sezen Kama Işık, "Dördüncü Kuşak Haklar ve Bilişim Teknolojilerinin Doğuşunda Mahremiyet Kavramına Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25/2, 2019, s. 602-623.

Sağlık Durumu Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/pdf/p089gk.pdf> , (E.T.: 26/02/2023).

Servet Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/servet-temelinde-ayrimcilik-el-kitabi-yayimlandi> , (E.T.: 26/02/2023).

UN, The right to housing in disasters, conflict and post-conflict settings, <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/right-housing-disasters-conflict-and-post-conflict-settings> , (E.T.: 26.02.2023).

Yaş Temelinde Ayrımcılık El Kitabı, <https://www.tihek.gov.tr/kategori/pages/yas-temelinde-ayrimcilik> , (E.T.: 26/02/2023).

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

